

Munich Personal RePEc Archive

The Gross Domestic Product. History, relevance and limitations in its interpretation

Georgescu, George

10 July 2016

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/72491/>
MPRA Paper No. 72491, posted 12 Jul 2016 04:38 UTC

The Gross Domestic Product. History, relevance and limitations in its interpretation

**George Georgescu
National Institute for Economic Research
Romanian Academy**

Abstract. Despite theoretical and methodological improvements by national accounts framework revisions, not without disputes and confrontations of views, the growing complexity of economic and social phenomena under globalization circumstances has led to increasing difficulties in the design, monitoring and implementation of specific policies depending on GDP indicator. The paper focuses on the analysis of the GDP relevance and limitations in its interpretation, including a retrospective view. Some inconsistencies as regards the metrics of GDP (illegal activities, unobserved economy, self-consumption in rural households, owner's imputed rents) are highlighted. Because the GDP does not take into account the impact of important factors of progress (depletion of natural resources, environmental factors, urban concentration and rural depopulation etc.) and does not reflect neither the citizens wellbeing (starting from Easterlin Paradox), efforts to develop new statistical standards in order to complement/substitute GDP with other indicators and/or building composite indicators that integrates various aspects of quality of life have been made, but without meeting a general consensus at the global level.

Key words: System of National Accounts, GDP limitations, International Comparison Program, wellbeing, EU convergence.

JEL Classification: B15, B41, C82, E01, N10, O11

Produsul intern brut. Istorie, relevanță și limitări în interpretare

**George Georgescu
Institutul Național de Cercetări Economice
Academia Română**

1. Scurt istoric al sistemului conturilor naționale

Primele încercări de estimare a conturilor naționale datează din secolul al XVII-lea, fiindu-i atribuite lui William Petty (1676¹), care a inclus în evaluarea venitului și averii la nivel personal și național, componente cum sunt pământul, navele, locuințele și alte bunuri imobiliare, recomandând ca taxele să fie plătite și sub alte forme decât în aur și argint, urmărind-se creșterea capacității de impozitare a Angliei, la acea vreme, angajată într-un război cu Olanda.

Un secol mai târziu, Adam Smith (1776²) introducea ideea că averia unei națiuni se baza nu numai pe activitățile din agricultură și minerit, ci, în producția națională trebuia să fie inclusă și industria manufacturieră, nefurnizând însă vreo modalitate concretă de măsurare a averii (sau producției).

Trecând peste un alt secol de evoluție a gândirii economice, la sfârșitul anilor 1800, abordarea neoclasică a bunăstării sociale, în special prin opera lui Alfred Marshall (1890³), a favorizat progrese semnificative în direcția rigurozității conceptuale și terminologice (cerere și ofertă, utilitate marginală, costuri de producție, valoare de piață, respectiv preț), inclusiv pentru metrica producției.

¹ W. Petty, *Essays on Mankind and Political Arithmetic*, Project Gutenberg, transcribed from the Cassell & Co. edition by David Price, London, 2014 (First edition: 1676).

² A. Smith, *An Inquiry into the Nature and causes of the Wealth of Nations*, Edited by S.M. Soares, Metalibri edition, London, 2007 (First edition: 1776).

³ A. Marshall, *Principles of Economics*, Palgrave Macmillan, London, 2011 (First edition: 1890).

O contribuție majoră în privința măsurării agregate a activităților economice, producției naționale și dezvoltării econometriei au avut-o, în anii 1930, Colin Clark (1932⁴) în Marea Britanie, respectiv Simon Kuznets (1934⁵) în SUA, acesta din urmă, la solicitarea Congresului american, dezvoltând un set uniform de conturi naționale, considerat prototipul a ceea ce avea să fie transformat ulterior într-un sistem de standarde la nivel internațional.

O abordare revoluționară a gândirii economice din perioada interbelică a avut-o John Maynard Keynes (1936⁶), în a cărei viziune macroeconomică, bazată pe primatul cererii și pe un rol activ al statului pentru moderarea fluctuațiilor ciclurilor economice (*boom and bust*), inclusiv pentru redresarea post-criză din anii '30 (*Great Depression*) sau postbelică (*World War II*), utilizarea noilor instrumente ale conturilor naționale se dovedea esențială.

Pe măsura clarificărilor de ordin teoretic și metodologic privind conturile naționale, și, în acest cadru, ale Produsului Intern (sau Național) Brut, nu lipsită de dispute și confruntări de opinii⁷, asupra cărora ne vom opri ulterior, complexitatea crescândă a fenomenelor economice și dificultățile tot mai mari întâmpinate de factorii de decizie în conceperea, monitorizarea și aplicarea de politici specifice, accentuate de situațiile de criză sau războaie, au impus necesitatea coagulării instrumentarului informațional macroeconomic, cu indicatori și metodologii clare, atât la nivel național, cât și internațional.

⁴ C. Clark, *The National Income 1924-31*, Frank Cass & Co, London, 1965 (First edition: 1932).

⁵ S. Kuznets, *National Income, 1929-1932*, 73rd US Congress, Senate document no. 124, 1934.

⁶ J.M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Palgrave Macmillan, London, 2007 (First edition: 1936).

⁷ În contextul multiplelor critici aduse de-a lungul timpului cu privire la deficiențele PIB ca măsură a performanțelor macroeconomice (între cei mai de seamă critici numărându-se laureați ai premiului Nobel pentru economie: Daniel Kahneman, Robert Solow, Joseph Stiglitz, Amartya Sen, Muhammad Yunus), trebuie subliniat că însuși Kuznets, în argumentația utilității și modului de interpretare a indicatorului, în 1934, făcuse precizări asupra unor limite ale acestuia, avertizând chiar că bunăstarea unei națiuni cu greu poate rezulta din măsurarea venitului național. Mai mult, în 1962, revenind asupra subiectului, Kuznets menționa că trebuie făcută distincție între cantitatea și calitatea creșterii, precum și între termenul scurt și cel lung, iar în cazul stabilirii unui anumit obiectiv de creștere economică, necesită a fi specificat, în mod clar, tipul și scopul acesteia (European Parliament, *Alternative progress indicators to Gross Domestic Product as a means toward sustainable development*, Policy Department, Brussels, 2007, p. 12).

La puțin timp după înființarea ONU, în 1947, un comitet de experți din cadrul Comisiei de Statistică, sub conducerea economistului britanic Richard Stone (laureat al Premiului Nobel pentru economie în 1984) a elaborat un raport privind conturile naționale⁸, conținând principii și recomandări metodologice de compilare a acestora în scopul asigurării comparabilității internaționale a datelor. Acest raport este considerat ca fundamentând prima versiune a sistemului conturilor naționale (*System of National Accounts - SNA*) elaborat în 1953 de Comisia de Statistică a ONU, ce cuprindea un set de 12 tabele standard, prezentând clasificări detaliate și alternative ale fluxurilor din economie, aplicabile, practic, tuturor statelor lumii.

După ce, în anii 1960 și 1964, SNA a suferit doar ușoare revizuri, în 1968, acesta a fost extins considerabil, prin adăugarea tabelelor input-output, operându-se și schimbări metodologice care să permită estimări în prețuri constante ale indicatorilor. Ulterior, SNA a fost revizuit în două etape, respectiv în 1993 prin armonizarea conturilor naționale cu alte standarde internaționale, iar în 2008, prin actualizarea și adaptarea, oarecum târzie, la schimbările mediului economic global.

Este important de menționat că aceste revizuri au fost coordonate de un grup de lucru format de experți din cinci instituții de mare anvergură și importanță internațională, respectiv ONU, FMI, Banca Mondială, Uniunea Europeană (Eurostat) și OECD, având ca scop elaborarea unui cadru de referință de definiții, standarde, clasificări și norme contabile comune, respectiv a unui cadru statistic unitar care să asigure un set consistent de conturi macroeconomice pentru satisfacerea nevoilor informaționale ale *policy making*, analizei și cercetării.

Standardele internaționale SNA, deși cu titlu de recomandare și nu obligativitate, au fost adoptate de majoritatea statelor lumii, cu unele excepții, care țin mai degrabă de nivelul de dezvoltare economică și/sau tipul regimului politic (multe țări de pe continentul african, Coreea de Nord, Cuba).

⁸ United Nations, *Measurement of National Income and the Construction of Social Accounts* (Appendix: *Definitions and Measurement of the National Income and Related Totals* by Richard Stone), Studies and Reports on Statistical Methods, No 7, UN, Geneva, 1947.

La nivelul Uniunii Europene, standardele SNA au fost adaptate la structurile țărilor membre, sub denumirea de Sistem European de Conturi (*European System of Accounts - ESA*), constituit în 1995 (după SNA 1993) și revizuit în 2010 (după SNA 2008).

Trebuie subliniat că, în concordanță cu Regulamentul 549/2013 al Parlamentului European, pentru statele membre UE, raportarea și publicarea de date privind conturile naționale conform metodologiei prevăzute de standardul ESA 2010 a devenit obligatorie din septembrie 2014.

Necesitatea operării acestor modificări a fost generată de accelerarea procesului globalizării, a fragmentării producției mondiale și extinderii lanțurilor internaționale ale valorii adăugate conduse de companiile multinaționale, intensificarea mișcărilor transfrontieră de persoane, a transferurilor *cross-border* de bunuri, servicii, capital, informații, precum și creșterii gradului de interconectare a economiilor naționale, ca și al piețelor financiare, puse în mod dramatic în evidență de criza globală declanșată în 2008, cu efecte rapide de contagiune în întreaga lume.

Astfel, s-a constatat că aceste noi fenomene induse de procesul globalizării au afectat și relevanța indicatorilor tradiționali, inclusiv a conturilor naționale, introducând distorsiuni care au deteriorat calitatea datelor și corepondența acestora cu fenomenele reale din economia mondială, cu impact direct asupra gradului lor de utilitate în procesul de luare a deciziilor, ce trebuiau corectate prin revizuirea standardelor internaționale existente și introducerea altora noi, care să compenseze apariția așa-numitelor *data gaps*, respectiv lipsa de informații⁹.

În continuare, ne vom referi, pe scurt, la câteva efecte majore ale crizei globale din 2008-2009 asupra unor concepte și abordări macroeconomice și financiare.

⁹ United Nations, *The Impact of Globalization on National Accounts*, UN-ECE, Geneva, 2011.

2. Efecte ale crizei globale asupra unor concepte macroeconomice și financiare

Șocul produs de criza globală din 2008-2009 a pus în evidență necesitatea unei alte abordări conceptuale și metodologice a stabilității macroeconomice și financiare, fundamental diferite, cu efecte inclusiv asupra PIB și interpretării cu maximă rigoare analitică a datelor aferente.

Una dintre cele mai importante schimbări, generate de observația că o criză născută pe o piață financiară de nișă (*subprime mortgage market* din SUA), apreciată ca având o dimensiune ne semnificativă în raport cu ansamblul sistemului economico-financiar american, s-a putut transmite extrem de rapid, prin efecte de contagiune într-un context global interconectat, pe un număr mare de piețe din întreaga lume, a constat în impunerea a noi conotații în privința definirii și evaluării riscului sistemic¹⁰.

În general, riscul sistemic este considerat ca referindu-se la neîndeplinirea obligațiilor, financiare sau de altă natură, ce revin unui participant la sistem, care conduce la neîndeplinirea la termen a obligațiilor altui participant, periclitând astfel stabilitatea întregului sistem.

Din această definiție se deduce faptul că riscul sistemic este asociat tuturor, respectiv fiecărui sistem/subsistem aferent funcționalității mecanismelor piețelor globale, putând fi validat inclusiv la nivel teritorial (în sensul de țări sau grup de țări care influențează major echilibrele financiare și mersul economiei mondiale, cum ar fi G-20, un număr de 10 state dintre acestea fiind cotate ca având sectoare financiare de importanță sistemică).

Din perspectiva stabilității financiare, riscul sistemic se referă la posibilitatea apariției, în mod brusc și imprevizibil, a unui eveniment ce produce o pierdere de valoare economică sau de încredere într-o zonă importantă a sistemului financiar, cu efecte adverse semnificative asupra economiei reale, în absența unor răspunsuri imediate și puternice din partea factorilor de decizie, respectiv politicilor conduse de autorități.

¹⁰ Gerlach S., *Defining and measuring systemic risk*, Economic and monetary affairs, European Parliament-DGIP, November, 2009.

Dacă această definiție poate fi catalogată ca având un caracter abstract, operaționalizarea evaluării și controlului riscului sistemic reprezintă o provocare la care, cel puțin până în prezent, lumea academică și instituțiile de reglementare, naționale și/sau internaționale, nu au reușit să convină asupra modalităților optime de a i se răspunde.

În practică, ar trebui urmăriți o serie de indicatori, simpli sau agregați, atât din categoria celor au au avut capacitatea de a semnaliza fenomene cu rol crucial în declanșarea crizelor anterioare (de exemplu, adâncirea deficitelor de cont curent), cât și indicatori noi, cu natură complexă (de exemplu, rețeaua de legături interbancară), ce implică accesul imediat la date și utilizarea unor metode și modele sofisticate de prelucrare a acestora (de exemplu, pentru monitorizarea și evaluarea riscului de credit sau de contagiune a situației de *default*).

În scopul gestionării, supravegherii și evaluării adecvate a riscului sistemic la nivelul G-20, în aprilie 2009, s-a luat decizia de înființare a unui Comitet de Stabilitate Financiară (*FSB - Financial Stability Board*, succesor al *Financial Stability Forum*), consacrată la importantul summit G-20 la nivel de șefi de stat din septembrie 2009 (Pittsburg, SUA). FSB dispune de o Cartă și structură organizatorică proprie, având ca misiune esențială promovarea reformei reglementărilor financiare internaționale, în ianuarie 2013, acest comitet multinațional fiind statuat ca o organizație non-profit sub jurisdicție elvețiană, cu sediul la Basel.

Structura FSB este extrem de complexă, cuprinzând, la nivelul țărilor membre G-20, autorități naționale cu responsabilități în domeniul stabilității financiare (ministere de finanțe/trezorerie, bănci centrale, agenții/comisii de supraveghere), organizații internaționale (UE, OECD), instituții financiare sau de reglementare internaționale (FMI, Banca Mondială, BIS), comitete/asociații internaționale din sectoare specifice piețelor financiare, angrenate în dezvoltarea de standarde și conduite de bună practică.

În ciuda progreselor înregistrate (în principal, prin implementarea standardelor Basel III în sistemul bancar), așa cum se precizează în ultimul raport al FSB către G-20¹¹, se mențin o serie de inconsistențe în

¹¹ Financial Stability Board, *Financial Reforms – Achieving and Sustaining Resilience for All*, FSB Report to the G20, November 9, 2015, p. 4.

domenii critice, privind, în special, implementarea mecanismelor de rezoluție, reforma instrumentelor derivate OTC (*over-the-counter*), prevenirea noilor riscuri și vulnerabilități provenind din modificarea structurii și lichidității piețelor, conduita necorespunzătoare a instituțiilor financiare (în special la nivel de top management), schimbările climatice ș.a. Reducerea pericolelor la adresa stabilității financiare depinde, după cum se precizează clar în concluziile raportului FSB¹², depinde de ameliorarea calității informației, transparența și timpul util în care acestea să fie făcute cunoscute, într-o asemenea manieră care să permită actorilor economici și finaciari să înțeleagă și să gestioneze mai bine riscurile și schimbările bruște intervenite pe piețe.

În acest sens, pornind de la raportul FMI/FSB¹³ prezentat în noiembrie 2009 privind criza financiară și deficitul de informații, G-20 a lansat inițiativa DGI (*Data Gap Initiative*), respectiv un program de acțiune multianual, ce include 20 recomandări în scopul redresării situației privind lipsa de informații în 4 domenii majore: evaluarea riscurilor în sectorul financiar; legături financiare cross-border; vulnerabilități ale economiei interne la șocuri externe; ameliorarea comunicării de date statistice oficiale.

La nivel internațional, inițiativa DGI a fost coordonată de un grup inter-agenții, prezidat de FMI și incluzând BIS, ECB, Eurostat, OECD, ONU și Banca Mondială. Cu ocazia Conferinței globale din iunie 2014 privind progresele DGI, reprezentantul departamentului de statistică al FMI, He Qi¹⁴, preciza că, practic, în toate cele 4 domenii de interes major, cadrul conceptual și statistic necesită a fi dezvoltat în continuare și că, mai important, în ciuda existenței acestui cadru, se impune intensificarea eforturilor pentru colectarea datelor privind indicatorii de soliditate financiară, CDS (*Credit Default Swap*), prețurilor de pe piața imobiliară ș.a., precum și îmbunătățirea comunicării datelor oficiale ale principalilor indicatori globali (*PGI-Principal Global Indicators*),

¹² *Idem*, p. 7.

¹³ *The Financial Crisis and Information Gaps*, Report to the G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors, Prepared by the IMF Staff and the FSB Secretariat, October 29, 2009.

¹⁴ He Qi, *G-20 Data Gaps Initiative*, IMF/FSB *Global Conference on the G-20 DGI-Progress in Five Years*, June 25-26, Basel, Switzerland, 2014, p. 5.

respectiv o bază de date gestionată de FMI, destinată furnizării către țările membre G-20 a unor date comparabile, de calitate și ușor accesibile, incluzând peste 100 indicatori ce acoperă sectorul real, sectorul extern, sectorul financiar, finanțele publice, datoria publică, inflația, cursul de schimb ș.a.

În mod evident, unul dintre cei mai importanți indicatori la care se urmărește eliminarea lipsei de informații este Produsul Intern Brut, inclusiv la nivelul structurii detaliate a acestuia pe latura cererii (metoda cheltuielilor), grupul de lucru încercând să contribuie la îmbunătățirea și implementarea unor standarde comune și în privința metodologiei de calcul a indicilor de prețuri la paritatea puterii de cumpărare (PPP - *Purchasing Power Parity*), armonizării și diseminării indicilor de preț ai pieței imobiliare ș.a.¹⁵.

Întrucât o analiză de detaliu a schimbărilor metodologice suferite de SNA de-a lungul timpului depășește obiectivul acestei lucrări, ne limităm în continuare la prezentarea principalelor modificări aduse de standardul ESA 2010 față de ESA 1995, precum și la efectele acestora asupra revizuirii PIB.

3. Modificări metodologice ale ESA 2010.

Impactul asupra revizuirii PIB la nivelul Uniunii Europene

Implementarea noului standard ESA 2010 a impus o serie de ajustări conceptuale în cadrul sistemului conturilor naționale, ale sferei de cuprindere și ariei de acoperire, inclusiv prin extinderea conturilor trimestriale și regionale, precum și introducerea a noi capitole privind conturile satelit, ale administrațiilor publice și respectiv restului lumii.

În sinteză, principalele modificări se referă la:

- reclasificarea cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare-inovare (CDI) de la cheltuieli intermediare la formare de capital care se concretizează în active de proprietate intelectuală, fiind înregistrate într-un cont satelit;

¹⁵ International Monetary Fund, *Recent Developments and Current Initiatives*, Statistics Department, IMF, Washington, 2012, pp. 24-25.

- reclasificarea cheltuielilor pentru sistemele de armament de la cheltuieli intermediare la formarea de capital fix;
- schimbarea metodologiei de evaluare a serviciilor financiare prin introducerea conceptului analitic de servicii de capital, figurând în mod distinct drept componentă a valorii adăugate;
- redefinirea activelor financiare prin includerea instrumentelor financiare derivate;
- introducerea a noi norme de înregistrare a fondurilor de pensii, prin includerea tuturor drepturilor și fluxurilor asociate sistemelor de pensii publice și private, indiferent dacă sunt finanțate sau nefinanțate;
- schimbarea modului de înregistrare a activităților de achiziție și revânzare a bunurilor ce fac obiectul prelucrării în aceeași țară sau în străinătate, pe baza principiului “schimbului de proprietate economică”;
- schimbarea modului de înregistrare a activităților de achiziție și revânzare a bunurilor ce fac obiectul prelucrării în aceeași țară sau în străinătate pe baza principiului “schimbului de proprietate economică”;
- redefinirea regimului societăților financiare de tipul “entități cu scop special”, al parteneriatului public-privat, al dividendelor plătite de societățile publice, al garanțiilor pentru credite;
- introducerea a noi norme pentru înregistrarea în PIB a activităților ilegale (prostituție, producție și trafic de droguri, alcool, tutun).

Conform primelor estimări ale Eurostat publicate în 2014¹⁶, implementarea ESA 2010 și revizuirea cifrelor pentru perioada 1997-2013 a condus la un PIB nominal semnificativ mai mare, respectiv cu 3,5% în medie anual pe ansamblul UE28 pentru întreaga perioadă, comparativ cu cel estimat după metodologia ESA '95, cu precizarea că impactul asupra ritmurilor de creștere a fost limitat.

Așa cum se observă în Figura 1, diferențele în mărime absolută ale PIB nominal, conform celor două metodologii, la nivelul ansamblului UE 28, s-au situat între 2.500 și aproape 4.000 miliarde euro, anual pe întreaga perioadă.

¹⁶ Eurostat, *First estimation of European aggregates based on ESA 2010*, Eurostat News Release no 157/2014, 17 October, 2014.

PIB nominal (mii miliarde euro) ESA 2010 comparativ cu ESA 95, în perioada 2000-2013

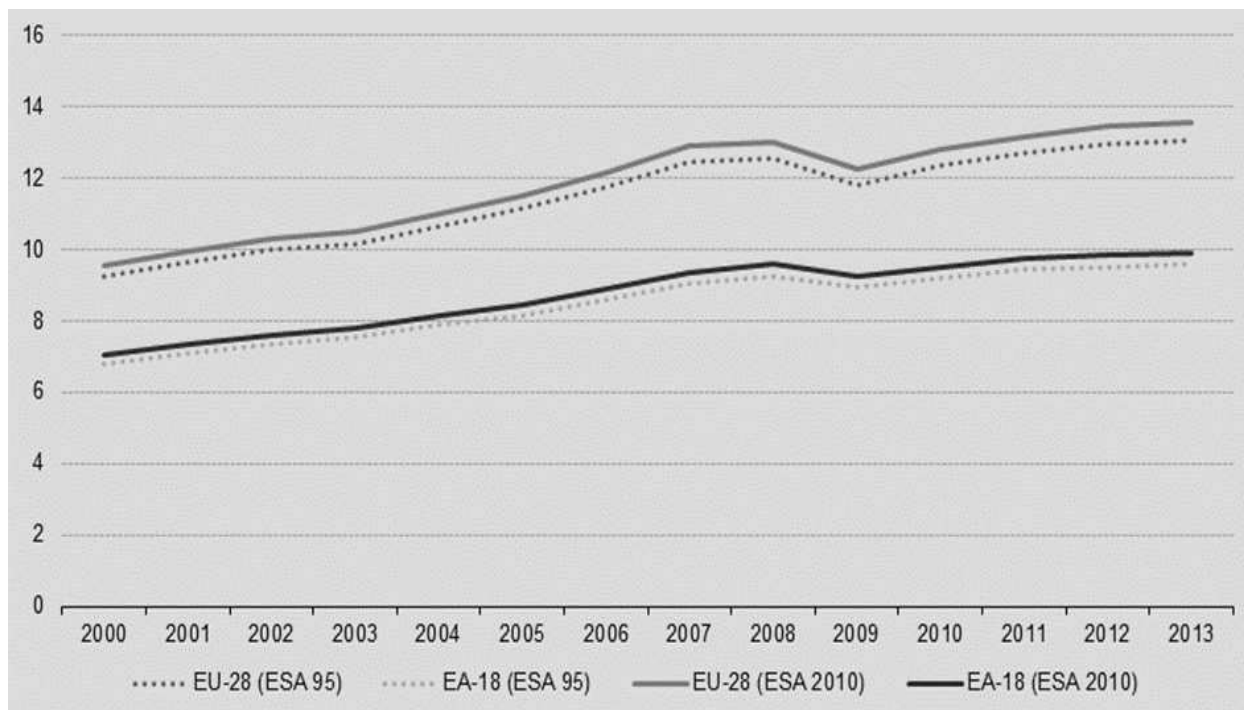

Figura 1

Sursa: Eurostat Statistics Explained, *Annual national Accounts – how ESA 2010 has changed the main GDP aggregates*, 2015.

Aceste diferențe, relativ mari, în urma revizuirii cifrelor PIB, nu au fost cauzate numai de schimbările metodologice, ci și de îmbunătățirile statistice pe seama utilizării unor surse noi de date, mai ales în privința estimării activităților ilegale.

Astfel, la nivelul anului 2010, în unele țări la care s-au înregistrat diferențe semnificative față de nivelurile PIB estimate conform vechii metodologii, precum și comparativ cu media de +2,3% pe ansamblul UE28 pentru anul respectiv (Suedia: +5,5%; Finlanda: +4,7%), acestea se explică, aproape exclusiv, prin influența schimbărilor metodologice (în special pe seama reclasificării cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare). În alte țări (Olanda: +7,6%; Cipru: +9,5%) diferențele se datorează, în cea mai mare parte, impactului ameliorărilor de ordin statistic (Tabelul 1).

Tabelul 1

**Impactul modificărilor metodologice și îmbunătățirilor statistice
în unele state UE la nivelul anului 2010**

-% din PIB -

Țara	Diferență (Creștere PIB)	Schimbări metodologice ESA 2010		Îmbunătățiri statistice
	Total	Total,	din care: CDI	
UE28	3,7	2,3	1,9	1,4
Bulgaria	2,0	0,4	0,3	1,6
Rep. Cehă	4,3	3,1	1,2	1,2
Cipru	9,5	1,1	0,2	8,4
Finlanda	4,7	4,2	4,0	0,5
Olanda	7,6	1,7	1,7	5,9
Polonia	1,5	1,2	0,5	0,2
ROMÂNIA	1,9	0,6	0,5	1,3
Suedia	5,5	4,4	4,0	1,1

Sursa: Eurostat, *First estimation of European aggregates based on ESA 2010*, Eurostat News Release no 157/2014 - 17 October, 2014, p. 4.

În acest context, menționăm că revizuirea de către Eurostat a PIB-ului României a relevat o diferență de +1,9% în anul 2010, din care +0,6% pe seama schimbărilor metodologice și +1,3% ca urmare a îmbunătățirilor statistice.

În afara activităților ilegale, care întâmpină în continuare dificultăți majore pentru o înregistrare corectă, un studiu al Bruegel¹⁷ atrage atenția că o influență semnificativă asupra estimării PIB o are economia legală ascunsă (*legal shadow economy*) definită ca referindu-se la activitățile de producție și servicii derulate pe așa-numita piață “neagră” (sau “gri”).

¹⁷ S. Merler, P. Huttel, *Wellcome to the dark side: GDP Revision and the non-observed economy*, Bruegel, February 26, 2015.

La acestea se adaugă evaziunea fiscală, care a atins proporții alarmante, exacerbate și de practicile privind optimizarea fiscală (*tax optimization*), precum și ale prețurilor de transfer din partea companiilor multinaționale sau sucursalelor acestora¹⁸.

S-a estimat că, la nivelul anului 2013, economia ascunsă reprezenta peste 20% din PIB în țări ca Italia, Grecia, Cipru, Lituania, Slovenia, Letonia.

În cazul României, economia neobservată (ascunsă) era estimată de un raport la Comisiei Europene publicat în 2013 la o cifră de 28,4%, ceea ce reprezenta dublul mediei UE-27, respectiv 14,3%, cu mențiunea că jumătate din acesta este cauzată de munca nedeclarată, în special pe seama poverii fiscale ridicate pe factorul muncă¹⁹.

În unele țări caracterizate de un grad mai scăzut de dezvoltare (India, Filipine) ponderea economiei ascunse este semnificativ mai mare, situându-se între 40% și 50%, iar în altele, de regulă, țări slab dezvoltate (multe țări africane și unele din America Latină) depășind chiar 50%²⁰.

Ghidul de implementare a SNA 2008 elaborat de experții ONU, în capitolul privind seriile de timp, revizuirile și discrepanțele statistice, se atrage atenția cu privire la faptul că, în majoritatea cazurilor, datele publicate se raportează la o perioadă de 10-15 ani, în timp ce principiile și metodele modelării macroeconomice impun utilizarea unor serii mai lungi de timp, mergând până la 50 de ani²¹.

În condițiile creșterii gradului de incertitudine și ale lipsei unor date credibile, fundamentate pe evoluția fenomenelor reale, calitatea prognozelor macroeconomice, instrumente esențiale în conducerea politicilor și orientarea piețelor financiare internaționale s-a deteriorat, atât la nivel global, cât și la cele regional și de țară, intervalele de revizuire a acestora din partea instituțiilor responsabile devenind tot mai mici, iar corecțiile tot mai semnificative.

¹⁸ OECD, *Base Erosion and Profit Shifting Project*, Final Reports, OECD Better Policies for Better Lives, Paris, 2015.

¹⁹ European Commission, *Tax reforms in EU Member States 2013 Report*, EC Brussels, 2013, p. 78.

²⁰ *Countries with the biggest shadow economy*, Bloomberg, USA, 2016.

²¹ United Nations, *System of National Accounts 2008*, UN, New York, 2009, p. 395.

De asemenea, consistența conceptuală a celor trei metode de estimare a PIB (metoda de producție, cheltuielilor, respectiv veniturilor) nu corespunde întotdeauna cu modalitățile efective de compilare a datelor din cauza diversității surselor, mai ales în privința exporturilor și importurilor de servicii, orice eroare în oricare dintre aceste metode conducând la diferențe, care, în mod necesar, trebuie publicate ca „discrepanțe statistice”, ceea ce, în practică, nu se întâmplă decât rareori²².

Unui utilizator obișnuit îi va fi extrem de dificil să își dea seama, în situația în care nu vede explicitată mărimea discrepanțelor statistice, dacă acestea nu există, sau pur și simplu nu au fost publicate, astfel încât gradul său de atenție în fața acestei chestiuni trebuie să fie maxim, pentru a-și stabili un punct de referință riguros privind gradul de acuratețe a datelor.

În afara distorsiunilor statistice provenind din erorile de măsurare a exporturilor și importurilor de servicii, acuratețea datelor privind PIB este afectată și de substituirea lipsei unor surse directe de date cu estimări, cum este cazul modernizării locuințelor, unor cheltuieli ale guvernului central și/sau local, deprecierii capitalului fix, dobânzilor plătite/încasate, apariției și expansiunii rapide a unor activități (Internet, achiziționarea de software, servicii de telefonie mobilă ș.a.).

O altă inadvertență metodologică majoră a estimării PIB este generată de consumul de bunuri și servicii în natură aferent, cu deosebire, sectorului gospodăriilor populației și celui al agriculturii de subzistență. Deși acestea ar trebui incluse în conturile naționale, transferul unor asemenea produse și servicii între gospodăriile rezidente scapă, de regulă, statisticilor, cu efecte cu atât mai semnificative în cazul țărilor în care economia nefiscalizată are o dimensiune mai importantă.

²² În cazul SUA, care publică discrepanțele statistice, acestea au o dimensiune semnificativă, în anii 2014 și 2015 situându-se în jurul a 200 miliarde dolari, reprezentând peste 1% din PIB (Bureau of Economic Analysis, *Gross Domestic Product: Forth Quarter and Annual 2015*, BEA News release, US DC, March 25, Washington, 2016, p. 14). Precizăm că, în cazul României, exceptând ajustările sezoniere la PIB, INS nu specifică discrepanțele statistice.

Totodată, evaluarea autoconsumului în gospodăriile populației din mediul rural, care, în multe țări, are o dimensiune semnificativă, prezintă un grad mare de aproximare, atât din cauza dificultăților de estimare a contribuției stocurilor din perioada precedentă, ținând seama de caracterul sezonier al producției, inclusiv pentru consumul propriu, cât și al utilizării unor prețuri relative pe principiul pieței locale celei mai apropiate (*nearest local market price*), inclusiv al costurilor de transport aferente. În cazul României, ponderea autoconsumului în PIB este relativ ridicată, deși s-a înscris pe o tendință de scădere în ultimii ani, respectiv de la circa 13% în 2004, la 6,4% în 2011 și la circa 5% în 2014²³, cu mențiunea diferenței de la simplu la triplu între această pondere în mediul rural comparativ cu cel urban.

În categoria bunurilor și serviciilor produse în gospodăriile populației, și care sunt destinate consumului propriu, intră și construcția/extinderea de locuințe, adăposturi pentru animale, magazine pentru depozitarea cerealelor, serviciile casnice pentru autoconsum, inclusiv prepararea mesei, spălatul rufelor, reparații, lecții cu copiii ș.a., ceea ce face practic imposibilă măsurarea exhaustivă și corectă a întregului autoconsum.

O altă problemă de ordin metodologic este generată de includerea în consumul final al gospodăriilor populației a serviciilor locative, prin estimarea chiriilor imputate pentru locuințele ocupate de proprietarii lor, respectiv a chiriilor reale încasate/plătite în cazul locuințelor închiriate, mai ales dacă proporția fondului locativ destinat închirierii este mare, iar piața are un grad ridicat de stratificare/segmentare (de exemplu urban/rural, discrepante teritoriale majore în privința nivelului de trai²⁴), așa cum se întâmplă în cazul României.

Aceste deficiențe de ordin metodologic, a căror persistență, printr-un efect de multiplicare, conduce la creșterea semnificativă a marjei de eroare în măsurarea PIB la nivel național, sunt amplificate de comparațiile internaționale, care presupun transformarea cifrelor într-o monedă unică (de regulă dolar SUA sau euro, în constant la seriile de

²³ Comisia Națională de Prognoză, *Proiecția principalilor indicatori macroeconomici*, CNP, București, septembrie, 2010, respectiv noiembrie 2012, 2015.

²⁴ United Nations, *idem*, p. 466.

timp) prin aplicarea unor cursuri de schimb, din ce în ce mai volatile, și/sau prin utilizarea unei metodologii specifice într-o monedă virtuală (PPP, PCS) ce ține seama de paritatea puterii de cumpărare, în încercarea de asigurare a comparabilității datelor.

Asupra chestiunilor referitoare la gradul de comparabilitate se va reveni ulterior, prin analiza evoluției indicatorului PIB în România, în ultimii 150 de ani, inclusiv prin diferite comparații internaționale.

4. Limite și critici ale Produsul Intern Brut

Criticile la adresa PIB sunt multiple, unele dintre planurile de proveniență fiind fundamental diferite, dar având o zonă de interferență care, în încercarea - de multe ori aparentă - de a le armoniza, pare să fi derapat pe un teren al speculațiilor, tot mai departe de frontierele cunoașterii fenomenelor reale cu care se confruntă lumea contemporană și ale înțelegerii dinamicii acestora, făcând aproape invizibilă, și deci inoperațională, aria de manevră în corectarea manifestărilor adverse și, respectiv, în orientarea lor conform obiectivelor dezirabile la nivelurile național, regional, continental și global.

Unul dintre aceste planuri are ca geneză hegemonia gândirii economice de după cel de-al doilea Război Mondial, respectiv a abordării bazate pe creștere (*growth-centric thinking*), predominantă până prin anii '90, care a avut, printre implicațiile adverse, politizarea PIB și deturnarea semnificației și funcției sale esențialmente economice, prin atribuirea unui caracter intangibil, provenind și din temerea că, acordarea unei atenții mai mari, justificabile de altfel, altor factori (cei de mediu de exemplu) ar fi presupus luarea unor decizii cu potențiale complicații politice, impunând modificări legislative, revizuirea unor politici economice, monetare, fiscale, ce ar fi condus inclusiv la majorări ale cheltuielilor bugetare.

Astfel, în ciuda unei evidențe din ce în ce mai clare a limitelor sale de reprezentativitate, PIB a devenit un etalon al succesului, unicul indicator de referință al procesului de dezvoltare, în contrasens cu creșterea graduală a complexității fenomenelor economice și sociale, într-un context tot mai interconectat al piețelor mondiale, deturnând și

concentrând atenția tuturor factorilor de decizie (*decision makers*) într-o singură direcție.

Și la nivelul percepției publice, a fost indusă, poate în mod deliberat, de către oficiali „omniscienți”, ideea că acest indicator are capacitatea de a comprima diversitatea și imensitatea unei economii, condensând într-o unică măsură toate fenomenele, de orice natură, care se manifestă în cadrul unui spațiu național sau unional²⁵.

Mai mult, se asistă la fundamentarea și consolidarea, *per se*, a unei logici „inverse” a procesului de dezvoltare, respectiv, în termeni de economie de piață, stat de drept și democrație, prin transformarea PIB, dintr-un mijloc al creșterii bunăstării populației, într-un scop în sine, uneori cu funcție de agent electoral, absolutizându-se evaluarea măsurii în care acest scop este atins cu cea a performanțelor economiei, respectiv a factorilor de putere.

Această nouă paradigmă, într-o interpretare politică, de regulă eronată, generează manipularea maselor de alegători pe baza unor promisiuni (creștere economică, locuri de muncă, asistență socială etc.) fără fundamente reale, iar într-o abordare economică, ce se poate dovedi corectă, influențează, de o manieră decisivă, deciziile investitorilor și orientarea fluxurilor financiare pe piețele de capital și/sau mărfuri, precum și, într-o oarecare măsură, politicile naționale și internaționale²⁶.

Un exemplu de interpretare abuzivă a PIB, de convertire în scopuri politice a indicelui de creștere a acestuia și de deformare totală a realităților s-a petrecut chiar în România, în perioada 2007-2008, premergătoare efectelor economice și sociale produse de criza din 2008-2009, și care, probabil, le-a exacerbât.

²⁵ J. Gertner, *The Rise and Fall of the G.D.P.*, The New York Time Magazine, May 13, 2010.

²⁶ Este de remarcat, în acest sens, confidențialitatea care înconjoară estimările PIB înainte de a fi comunicate oficial (de regulă, trimestrial) și interdicția absolută pentru cei care dețin aceste informații să le facă publice până la ieșirea de sub embargo, mai ales în cazul unor țări de importanță sistemică pentru mersul economiei globale. De exemplu, în SUA, o echipă din câțiva analiști ai BEA (*Bureau of Economic Analysis*) din cadrul Departamentului Comerțului, după ce definitivează cifrele privind PIB într-o cameră total izolată (*lock-up room*), acestea sunt transmise într-un plic sigilat șefului consilierilor economici de la Casa Albă, care, după informarea președintelui SUA, le retransmite la BEA, urmând ca a doua zi să fie comunicate, oficial, printr-o conferință de presă (*Ibidem*).

Tabelul 2**Contribuții la creșterea reală a Produsului Intern Brut
în România, în anii 2007, 2008 și 2009**

- procente -

Anii	2007	2008	2009
Produsul Intern Brut	6,2	7,3	-7,1
Cererea internă	15,7	8,2	-14,4
Consumul final	8,2	7,5	-6,7
Formarea brută a capitalului	7,5	0,6	-7,7
Cererea externă (Exportul net)	-9,5	-0,8	7,3
Alți indicatori macroeconomici (% în PIB)			
Deficitul bugetului consolidat	-3,1	-4,8	-9,1
Deficitul de cont curent	-13,4	-11,6	-4,2
Investiții Străine Directe (nete)	5,7	6,7	3,0

Sursa: IMF, CNP, BNR

Examinarea contribuției factorilor de creștere a PIB-ului României pe latura cererii (Tabelul 2), relevă un tablou macroeconomic atipic în perioada 2007-2009, marcat de schimbări majore în numai trei ani, respectiv de la o situație ce părea favorabilă (ritmuri înalte de creștere economică în 2007 și 2008) la una de o fragilitate extremă.

În 2009, România a fost salvată de la un colaps financiar doar prin apelarea la asistența externă din partea FMI și UE (20 mld. EUR), obținută în condiții de maximă urgență. Fără a intra în detalii, menționăm doar că, acest derapaj, aparent dintr-o extremă în cealaltă, s-a produs pe fondul unui dezechilibru major între cererea internă (+15,7%) și cererea externă (contribuție a exportului net de -9,5%) în anul 2007, precum și al unei creșteri nesănătoase a PIB, care s-a bazat, în 2007 și 2008, mai puțin sau deloc pe formarea brută de capital (ajutată de influxurile masive de Investiții Străine Directe până în 2008), cât mai ales pe majorarea consumului final al populației, alimentat de creșterea salariilor și explozia creditelor, în contextul adâncirii deficitului bugetar, precum și a deficitelor balanței comerciale și de cont curent.

Faptul că majorarea consumului și, implicit, a creșterii economice generate, a fost nesustenabilă este demonstrat de transformarea acestuia din factorul cu cea mai mare contribuție la creșterea PIB (+8,2% în 2007 și +7,5% în 2008) în factorul determinant al declinului PIB în 2009 (contribuție de -6,7%), compensată, în mod atipic pentru economia României, de contribuția hiper-pozitivă a exportului net (+7,3%), ca urmare, de fapt, a prăbușirii importurilor de bunuri (38,9 mld EUR în 2009 față de 57,2 mld. EUR în 2008) și inversarea de tip șoc, dar și de moment, a raportului între indicii pe baza cărora se calculează această contribuție.

Autoritățile din România, aflată în an electoral în 2008, absolutizând cifrele privind ritmurile înalte ale PIB și fără o analiză a factorilor săi de creștere, care să fi permis identificarea vulnerabilităților specifice, au forțat cheltuielile bugetare la niveluri excesive, în special prin majorări de salarii, conducând în 2009 la un deficit bugetar record (9,1% din PIB). În iunie 2010, în vederea restabilirii echibrului bugetar, s-au adoptat măsuri severe de austeritate, inclusiv tăierea salariilor în sectorul bugetar cu 25%, care au avut grave efecte economice și sociale, unele fiind resimțite și în prezent.

Pe de altă parte, nu s-au adoptat cele mai adecvate politici monetare pentru temperarea avântului creditării (majorarea, încă din 2006, a rezervelor minime obligatorii la o cotă de 40% asupra pasivelor în valută și respectiv de 20% asupra celor în lei, s-a dovedit contraproductivă), nu s-au anticipat corect pericolele formării unei bule imobiliare, și nici nu a fost sesizată gravitatea dezechilibrelor financiare externe, accentuate de criza financiară globală declanșată în septembrie 2008, care a afectat indirect și sistemul bancar din România²⁷.

Astfel, o schimbare radicală a configurației cererii agregate, repectiv a factorilor săi de creștere, produsă într-o perioadă relativ scurtă de timp, după cum s-a demonstrat și în cazul României, relevă mai

²⁷ Gh. Zaman, G. Georgescu, *Sovereign Risk and Debt Sustainability - Warning Levels for Romania*, în: „Non-Linear Modelling in Economics. Beyond Standard Economics”, Expert Publishing House, București, 2011.

degrabă o economie vulnerabilă, mai ales dacă majorarea PIB are loc preponderent prin creșterea consumului.

O dezvoltare sustenabilă, chiar privită doar prin prisma evoluției unui singur indicator agregat (Produsul Intern Brut), presupune un echilibru pe termen lung al contribuției cererii interne și externe, precum și al factorilor de creștere a cererii interne, într-un asemenea mod în care formarea brută de capital și în special investițiile - private și publice – să își poată manifesta efectele de multiplicare și de consolidare a creșterii economice.

O altă vulnerabilitate a economiei, nesesizată de indicatorul PIB, chiar într-o configurație aparent stabilă și echilibrată a factorilor de creștere, decurge din faptul că nu reflectă gradul de îndatorare și nici poziția investițională internațională, respectiv măsura în care creșterea economică s-a datorat finanțării din împrumuturi interne și/sau externe a majorării consumului și/sau investițiilor. Ori, dacă creșterea gradului de îndatorare nu are ca efect mărirea capacității productive a economiei și amplificarea valorii adăugate create, plățile scadente aferente datoriei și/sau volatilitatea capitalului străin se pot transforma în adevărate frâne în calea dezvoltării.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă tot cazul României, în care, referindu-ne doar la datoria publică, aceasta, exprimată în euro, a crescut de două ori mai rapid comparativ cu creșterea PIB în perioada 2000-2015, ajungând în situația ca serviciul anual aferent (peste 10% din PIB) să fie onorat exclusiv prin refinațări ale datoriei²⁸.

Pe planul insuficiențelor conceptuale, necesită a fi menționat că PIB, luat ca atare sau *per capita*, nu reflectă inegalitățile în distribuția veniturilor, putând camufla o creștere a discrepanțelor, atât în timp, cât și în spațiu, care, așa cum se arată în unele studii recente²⁹, s-au adâncit îngrijorător în ultimii ani la scară națională, continentală și mondială, înregistrându-se o creștere a gradului de sărăcie, a inegalităților sociale și a disparităților teritoriale, în ciuda majorării, pe ansamblu, a PIB.

²⁸ Vezi în acest sens G. Georgescu, *Factori de creștere a sustenabilității datoriei publice*, MPRA Working Paper No 52957, 2014.

²⁹ T. Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press, 2014.

Însăși încercarea de a aduce la același numitor valoric, prin prețuri medii, bunurile și serviciile create într-o anumită perioadă este oarecum forțată, pentru a nu mai aminti gradul de aproximare al estimării creșterii „reale”, prin utilizarea deflatorului PIB pe baza unui coș variabil de bunuri și servicii.

De asemenea, analiza PIB, atât statică, cât și dinamică, este departe de a putea oferi o imagine clară a situației și evoluției unei economii, lipsind informații esențiale, cum sunt cele privind capitalul fix, resursele materiale, financiare și umane, precum și disponibilitatea, sustenabilitatea și eficiența utilizării acestora.

În cazurile luării PIB ca referință, nu trebuie neglijate nici efectele de distorsiune asupra altor indicatori importanți la care se raportează, între aceștia, de exemplu, resursele umane și materiale, datoria publică și serviciul anual al acesteia, diferitele componente ale cheltuielilor bugetare (apărare, învățământ, sănătate, CDI ș.a.), poziția investițională internațională etc.

Susținându-se că PIB rămâne, în continuare, cel mai bun indicator de măsurare a performanțelor economiei de piață, într-un document al Comisiei Europene publicat în 2010³⁰, se recunosc, în mod explicit, limitele PIB, cu deosebire în privința relevanței sale pentru evaluarea progresului social și bunăstării populației.

Mai mult, se afirmă că unele componente ale PIB pot fi prezumate ca implicând chiar o scădere a bunăstării cetățenilor, cum ar fi, spre exemplu, creșterea cheltuielilor pentru apărare, inclusiv investiții, care absorb o parte din resursele destinate dezvoltării infrastructurii, educației sau sănătății. Un exemplu clasic, în acest sens, al limitelor PIB este cel ipotetic, în care un guvern decide să construiască o piramidă, costurile semnificative aferente regăsindu-se în creșterea economică relevată de PIB, dar aceasta neavând nici o contribuție la majorarea standardului de viață a populației, dimpotrivă, deturnând fonduri ce puteau fi alocate unor activități adiacente creșterii bunăstării cetățenilor³¹.

³⁰ V.A. Areces, *Măsurarea progreselor - dincolo de PIB*, a 86-a Sesiune Plenară, 5-6 octombrie 2010, Comitetul Regiunilor, Uniunea Europeană, ENVE-V-002, Brussels, 28 iunie, 2010.

³¹ F. Shostack, *What is up with the GDP?*, Mises Institute Daily, August 23, 2001.

Alte critici la adresa PIB se referă la faptul că indicatorul nu ia în considerare impactul unor factori importanți ai progresului economic și social, cum sunt epuizarea resurselor naturale, deteriorarea mediului înconjurător și a calității factorilor de mediu, concentrarea urbană, depopularea rurală sau incluziunea socială și, luat ca atare, nici nu oferă vreo perspectivă privind evoluția pe termenele mediu și lung³².

Pe un plan mai larg, pentru înțelegerea surselor de creștere economică, după cum arăta Nakamura³³, teoria economică și măsurarea fenomenelor economice trebuie să se dezvolte simultan, în mod corelat și interdependent.

Astfel, cadrul conturilor naționale, construit inițial pe baza unor structuri industriale, de producție și analitice de la jumătatea secolului trecut, inclusiv din punctul de vedere al bunăstării consumatorilor, necesită a fi dezvoltat cu alți indicatori, capabili să reflecte sursele creșterii economice agregate, precum și bunurile intangibile, ca parte a bunăstării individuale.

În acest context, trebuie făcută și precizarea că indicele de creștere a PIB este total inadecvat pentru orientarea politicilor economice în secolul XXI, mult prea complexe ca să poată fi ghidate de către dinamica unui singur indicator³⁴.

Eforturile în direcția îmbunătățirii instrumentelor macroeconomice și a elaborării unor noi standarde statistice, pe fondul mutației de la o dezbatere analitică bazată pe conturi la una având conotații filozofice, s-au concentrat pe două direcții majore, respectiv pe aceea a completării PIB cu o serie de alți indicatori relevanți, de regulă, pentru nivelul bunăstării cetățenilor, precum și pe aceea de construire a unui indicator compozit, care să integreze diferite aspecte ale calității vieții.

³² V. Voineagu, C. Mîndricelu, D. Ștefănescu, *Dincolo de PIB – prin contabilitatea mediului*, Revista Română de Statistică nr. 6 / 2010, p. 4.

³³ L.I. Nakamura, *Intangible assets and national income accounting*, Review of Income and Wealth, Series 56, Special issue1, june, 2010, p. S153.

³⁴ V.A. Areces, *Idem*.

5. Încercări de remediere a deficiențelor PIB

5.1 Comisia Stiglitz-Sen-Fitoussi și recomandările acesteia

La inițiativa președintelui Franței, Nicolas Sarkozy, în februarie 2008 a fost înființată o Comisie pentru măsurarea performanțelor economice și progresului social, coordonată de Joseph Stiglitz, Amartya Sen și Jean Paul Fitoussi, cu scopul ca, pornind de la limitele PIB, să identifice alți indicatori relevanți pentru progresul societății, să evalueze fezabilitatea instrumentelor alternative, precum și modul de acoperire a necesarului de informații statistice, inclusiv asigurarea credibilității surselor de date.

La lucrările Comisiei au fost atrași peste 20 experți din diferite organizații internaționale (ONU, OECD, INSEE) și universități de prestigiu din lume (Harvard, Princeton, Stanford, Massachussets, Chicago, Columbia, London School of Economics ș.a.). Activitatea de aproape doi ani a comisiei Stiglitz-Sen-Fitoussi s-a finalizat într-un raport de circa 300 pagini, lansat în septembrie 2009 la Paris³⁵. Acest raport prezintă o analiză extrem de laborioasă a problemelor cu care se confruntă metrica fenomenelor complexe ale societății contemporane, încheindu-se cu o serie de recomandări care se referă la trei domenii majore, astfel:

I. Dezvoltări/interpretări legate de PIB

- luarea în considerare, în măsură sporită, a veniturilor și consumului, comparativ cu producția;
- asocierea mai strânsă a veniturilor și consumului cu bunăstarea;
- punerea accentului din perspectiva gospodăriilor populației;
- acordarea unei atenții mai mari distribuției veniturilor, consumului și bunăstării;
- aplicarea instrumentelor de măsurare a veniturilor la activitățile non-piață.

³⁵ J. Stiglitz, A. Sen, J.P. Fitoussi, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, INSEE Publications, Paris, September, 2009.

II. Calitatea vieții

- includerea, în cadrul anchetelor întreprinse de instituțiile de statistică, a întrebărilor privind evaluările, experiențele și prioritățile cetățenilor;
- îmbunătățirea măsurării gradului de sănătate a populației, educației, conexiunilor sociale, condițiilor de mediu și insecurității sociale;
- evaluarea inegalităților, de o manieră comprehensivă, de către indicatorii ce reflectă calitatea vieții;
- structurarea anchetelor astfel încât să permită evaluarea legăturilor între diferitele componente ale calității vieții la nivelul fiecărei persoane și utilizarea acestor informații în elaborarea politicilor din diferite domenii;
- asigurarea informațiilor necesare în vederea agregării dimensiunilor calității vieții și construirii diferiților indici.

III. Dezvoltarea durabilă și mediul înconjurător

- evaluarea sustenabilității necesită construirea unui tablou bine definit de indicatori;
- definirea componentelor acestui tablou astfel încât să permită o interpretare a lor ca suport al bunăstării umane;
- punerea accentului pe aspectele economice ale sustenabilității, deși un indice monetar al sustenabilității și-ar avea locul în acest tablou;
- evaluarea aspectelor de mediu ale sustenabilității prin urmărirea separată a unor indicatori în exprimarea lor fizică.

Se poate afirma că lucrările comisiei Stiglitz-Sen-Fitoussi, beneficiind de un statut științific, analitic și de credibilitate la cel mai prestigios nivel, au demonstrat necesitatea unei abordări complexe a bunăstării sociale în raport cu PIB, dovedindu-se de o importanță crucială în schimbarea manierei de interpretare a indicatorilor macroeconomici.

Reflexia politică a acestei schimbări majore a fost aceea că guvernele trebuie să urmărească creșterea bunăstării sociale și nu, în mod absolutist, a PIB, ceea ce a reprezentat un moment de cotitură în

comportamentul factorilor de decizie și configurarea politicilor economice și sociale.

La nivelul UE, care urmărise și pe parcurs lucrările comisiei Stiglitz-Sen-Fitoussi, recomandările acesteia au fost preluate imediat, inițiindu-se o serie de dezbateri cu scopul de a identifica formule mai adecvate pentru completarea PIB cu alți indicatori.

În anul 2009, Comisia Europeană, concomitent cu revizuirea Sistemului European de Conturi (ESA 2010) despre care s-a amintit anterior, a transmis un comunicat către Consiliul European și Parlamentul European³⁶ privind necesitatea extinderii sistemului conturilor naționale și completării acestuia cu indicatori sociali și de mediu, avansând ideea creării unui tablou de bord al dezvoltării durabile. În noiembrie 2011, Comitetul Sistemului European de Statistică a adoptat un raport care a lansat un plan de acțiune concret pentru aplicarea recomandărilor comisiei Stiglitz-Sen-Fitoussi, inclusiv prin materializarea ideii de construire a tabloului de bord pe baza unei serii de indicatori ai dezvoltării durabile³⁷. Acest tablou a fost conceput ca un instrument de acțiune pentru operaționalizarea strategiei Europa 2020, inclusiv sub aspectele de ordin financiar (bugete, programe sectoriale) și care conține un număr de 10 indicatori principali (*headline indicators*), acoperind cele cinci obiective prioritare din domeniile ocupării, CDI, energiei și schimbărilor climatice, educației, sărăciei și excluziunii sociale, de care depinde bunăstarea cetățenilor Uniunii, la nivelul tuturor statelor membre și regiunilor acestora (conform clasificării NUTS2), cu asigurarea compatibilității sistemelor statistice de la fiecare nivel³⁸.

Un exemplu semnificativ al măsurii multidimensionale a calității vieții îl reprezintă populația expusă riscului de sărăcie sau de excluziune socială, monitorizat, ca indicator principal, în cadrul strategiei Europa 2020. Ținta stabilită la nivelul UE pentru acest indicator este reducerea,

³⁶ European Commission, *GDP and beyond – Measuring progress in a changing world*, EC COM (2009) 433 final, Brussels, 2009.

³⁷ Eurostat, *Well-being and Sustainable Development*, Final Report adopted by the European Statistical System Committee, Sponsorship Group on Measuring Progress, Eurostat, November, 2011.

³⁸ Eurostat, *Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 Strategy*, Eurostat Statistical Books, European Union, Luxembourg, 2015.

până în anul 2020, cu cel puțin 20 milioane a numărului de persoane care suferă sau riscă să sufere de pe urma sărăciei și excluziunii sociale (în raport cu cele 122 milioane persoane expuse acestui risc în 2014, din care peste 8 milioane persoane se găseau în România).

La nivelul OECD, în anul 2011 s-a constituit un grup de experți la nivel înalt care să continue activitatea comisiei Stiglitz-Sen-Fitoussi³⁹, în special prin aprofundarea cercetărilor pe teme specifice, cum sunt evaluarea inegalităților și respectiv a decalajelor, fiind lansat un program de lucru privind măsurarea bunăstării și progresului, bazat pe evaluarea calității vieții și a condițiilor materiale, precum și a sustenabilității în timp a acestora, inițiativă asupra căreia se va reveni în paragraful următor.

Pe lângă aceste inițiative la nivelul diferitelor organizații internaționale privind reconsiderarea relevanței PIB și completarea acestuia cu alți indicatori care să reflecte calitatea vieții, respectiv a mediului înconjurător, unele state și-au construit propriul sistem de indicatori. Un exemplu semnificativ în acest sens îl reprezintă SUA, în care, după o primă tentativă ce datează din 2002, pe baza unei legi adoptate în 2008 (*The Key National Indicator Act*), a fost creat Sistemul național de indicatori-cheie, gestionat de o entitate non-profit și non-partizană (formată din experți ai comunității academice, științifice, statistice), independentă față de structurile de guvernare, având asociat website-ul *State of the USA*. Acest sistem, structurat pe 20 subsisteme de indicatori, are misiunea de a pune la dispoziția americanilor, în mod transparent, date și informații care să îi ajute să înțeleagă și să evalueze progresele națiunii, sub cele mai importante aspecte ale sale⁴⁰.

În privința tuturor acestor încercări de remediere a deficiențelor PIB bazate pe indicatori complementari, notabile de altfel și cu efecte indiscutabil pozitive pe fondul ameliorării de ansamblu a calității analizelor macroeconomice, dar și a politicilor guvernamentale, trebuie menționat că rămân cel puțin două inadvertențe majore de natură conceptuală și metodologică.

³⁹ A. Gurria, Remarks delivered at the Conference *Two Years after the release of Stiglitz-Sen-Fitoussi Report*, Paris, 12 October, 2011.

⁴⁰ J. Gertner, *Idem*.

Pe de o parte, mixul de indicatori, oricât de bine articulat, este lipsit, într-o măsură mai mare sau mică, de coerența reală impusă de rigoarea analitică și interpretativă a datelor macroeconomice, iar pe de altă parte, în cazul creării unor sisteme de indicatori la nivel național, acestea intră în contradicție cu cerințele asigurării comparabilității internaționale.

În continuare se prezintă unele încercări, mai semnificative în opinia noastră, de construire a unor indicatori sintetici ai bunăstării sociale, respectiv a unor sisteme de indicatori alternativi care să atenueze unele dintre neajunsurile PIB și ale indicatorilor complementari.

5.2 Indicatori și sisteme de indicatori alternativi ai bunăstării individuale și sociale

Încă în anii 1970, Richard Easterlin argumenta că, în SUA, ca și în alte țări de altfel, în ciuda majorării semnificative a venitului mediu pe locuitor, media națională în termeni de bunăstare (fericire) și/sau de satisfacția vieții pare să nu înregistreze o creștere reală pe termen lung, fenomen cunoscut ca „Paradoxul Easterlin”⁴¹.

Între cauzele acestui paradox se numără menținerea neschimbată în timp a poziției relative a statutului social al indivizilor, pe fondul unei distribuții inegale a beneficiilor rezultate din creșterea de venituri, precum și al anulării totale sau parțiale a acestor beneficii de pierderile generate de deteriorarea altor importanți factori sociali (creșterea insecurității, a lipsei de încredere în autorități ș.a.).

Primele încercări de înlocuire prin ajustare a indicatorului PIB sunt atribuite lui William Nordhaus și James Tobin⁴², care defineau măsurarea bunăstării economice nete (NEW – *Net Economic Welfare*) prin amendarea Produsului Național Brut cu necesitățile „forțate”

⁴¹ R. A. Easterlin, *Does Economic Growth Improve the Human Lot?* in Paul A. David, Melvin W. Reder, eds., *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*, Academic Press Inc., New York, 1974.

⁴² W.D. Nordhaus, J. Tobin, *Is Growth Obsolete?*, Cowles Foundation Discussion Paper No. 319, Yale University, 1971.

(cheltuieli de apărare, ordine publică) și costurile poluării, respectiv prin adăugarea unor activități non-piață.

De atunci, multe studii au fost dedicate examinării a diferite măsuri ale bunăstării, între altele: Indicele Bunăstării Economice Sustenabile (ISEW - *Index of Sustainable Economic Welfare*) dezvoltat de Herman Daly și John Cobb în anii 1980, care lua în considerare legăturile între economie, societate și mediu; Indicatorul de Progres Autentic (GPI - *Genuine Progress Indicator*) dezvoltat de Clifford Cobb, este o versiune a ISEW, care încorporează mai multe aspecte privind șomajul, infraționalitatea, utilizarea timpului liber; Economiiile Autentice (*Genuine Savings*, respectiv *Adjusted Net Savings*) construit de Banca Mondială, care măsoară investițiile nete în capitalul natural, de producție și uman⁴³.

În privința indicatorilor alternativi, la nivel internațional, o primă încercare notabilă datează din anii 1990. Sub egida UNDP (*United Nations Development Programme*) economiștii Mahbub ul Haq și Amartya Sen au lansat Indicele Dezvoltării Umane (HDI - *Human Development Index*), un indicator compozit tridimensional menit să reflecte prosperitatea umană, construit ca medie geometrică a trei indici normalizați privind speranța de viață, educația și veniturile pe locuitor (la PPP), publicat, începând cu anul 1990, în rapoartele anuale ale UNDP privind dezvoltarea umană.

Din anul 2010, inclusiv ca urmare a criticilor la care a fost supus, în primul rând pe seama insuficienței indicatorilor considerați⁴⁴, HDI a fost ajustat cu nivelul agregat al inegalităților asociate fiecăreia dintre cele trei dimensiuni (IHDI – *Inequality-adjusted Human Development Index*).

⁴³ European Parliament, *Alternative progress indicators to Gross Domestic Product (GDP) as a means towards sustainable development*, Policy Department, Economic and Scientific Policy, IP/A/ENVI/ST, October, 2007.

⁴⁴ Criticile la adresa HDI s-au concentrat pe unele deficiențe de ordin conceptual (definirea dezvoltării umane și factorilor săi determinanți), dar și metodologic (modul de agregare a diferiților indicatori, precum și caracterul perfect substituibil al celor trei dimensiuni) indicele suferind anumite îmbunătățiri pe parcursul anilor, inclusiv cea menționată privind indicele IHDI (M. Kovacevic, *Review of HDI Critique and Potential Improvements*, Human Development Research Papers 2010/33, UNDP, New York, February, 2011, pp. 2-5).

Conform raportului publicat în 2015, pe primele locuri ale clasamentului global în funcție de acest indice, ce include 188 țări, se găseau Norvegia, Australia și Elveția (cu valori ale HDI cuprinse între 0,950 și 0,930, respectiv ale IHDI între 0,890 și 0,860), în timp ce România se situa pe o poziție modestă, respectiv 52 (valoarea HDI: 0,793, respectiv IHDI: 0,711), în urma tuturor statelor mebre UE, exceptând Bulgaria⁴⁵.

La nivelul ONU și Băncii Mondiale, preocupările pentru evaluarea diferitelor aspecte ale dezvoltării economice și sociale sustenabile s-au concretizat în urmărirea unor indicatori ai bunăstării, în mod direct sau prin preluarea și extinderea unor inițiative în acest sens, guvernamentale și/sau ale unor organizații non-guvernamentale.

De exemplu, în anul 2002, ONU a lansat platforma MDG (*Millenium Development Goals*), un parteneriat global pentru dezvoltare având 8 obiective, la care au aderat toate statele membre, elaborându-se planuri de acțiune cu indicatori specifici în domeniile sărăciei, educației, sănătății, egalității de gen și mediului înconjurător. În anul 2015, această platformă a fost actualizată și transformată în Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă (SDG – *Sustainable Development Goals*), urmărind 17 obiective economice, sociale și de mediu, având 169 ținte și monitorizând circa 250 indicatori⁴⁶.

De asemenea, în anul 2011, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție⁴⁷ prin care, explicitând în expunerea de motive faptul că PIB nu reflectă în mod adecvat bunăstarea cetățenilor, se recomanda statelor membre și organizațiilor internaționale să dezvolte un nou indicator, care să reflecte nivelul de fericire a cetățenilor, după modelul introdus cu mulți ani în urmă de Regatul Bhutan⁴⁸.

⁴⁵ United Nations, *Human Development Report 2015*, UNDP, New York, 2015, p. 216.

⁴⁶ United Nations, *Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, UN A/RES/70/1, New York, 2015.

⁴⁷ UN General Assembly, *Happiness: towards a holistic approach to development*, Resolution No. 65/309, 109th Plenary Meeting, July 19, 2011.

⁴⁸ Indicatorul GNH (*Gross National Happiness*) este de inspirație filozofică, fiind introdus în anul 1972 în regatul Bhutan. Menționăm că GNH este construit pe un număr de 4 piloni, 9 domenii și 72 indicatori, conținând multe elemente de natură spirituală, etică și culturală.

Astfel, din 2012, se publică un raport anual privind starea fericirii pe plan global (*World Happiness Report*), elaborat în coordonarea unui grup de prestigioși experți independenți, sub egida ONU. Raportul prezintă un clasament global în funcție de nivelul estimat al fericirii, incluzând un număr de peste 150 de state.

Precizăm că indicatorul compozit al fericirii este construit pe un număr de 6 variabile-cheie (PIB *per capita* la PPP, suportul social în caz de nevoie, speranța de viață sănătoasă, libertatea de a face alegeri în viață, prevalența pentru generozitate, precum și percepția corupției la nivelul populației și al companiilor), una din sursele de date fiind sondajele Gallup (*Gallup World Poll*) bazate pe chestionare privind calitatea vieții.

În raportul pe anul 2016⁴⁹, conform scorurilor naționale ale indicatorului fericirii populației, prezentat ca medie a perioadei 2013 - 2015, pe primele locuri ale ierarhiei globale se situează Danemarca, Elveția și Islanda (punctaje cuprinse între 7501 și 7526), România situându-se abia pe poziția 71 (punctaj: 5528). Surprinde poziționarea slabă a Japoniei (locul 53), Coreei de Sud (locul 58), Ungariei (locul 91), Portugaliei (locul 94), Greciei (locul 99), explicabilă, în principal, prin inegalitatea distribuției bunăstării și factorilor de influență a calității vieții, în ciuda unui nivel superior pozițiilor respective din punctul de vedere al PIB *per capita* la PPP.

Rezultatul unui proiect de cercetare intercolaborativă inițiat în anul 2010 de câțiva lideri globali din domeniul științelor sociale, reuniți în fundația multinațională *Social Progress Imperative*, care a căpătat o tot mai mare recunoaștere din partea mediilor științifice și instituționale internaționale s-a concretizat în elaborarea unui Indice al Progresului Social (SPI - *Social Progress Index*).

Acest indicator compozit, construit prin agregarea unui număr de 54 indicatori, este axat pe trei dimensiuni ale bunăstării, respectiv acoperirea necesităților umane de bază (hrană, apă, adăpost, siguranță), accesul la fundamentele bunăstării (educație, informație, sănătate, mediu), precum și la oportunitățile de realizare a obiectivelor și

⁴⁹ J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs (editors), *World Happiness Report 2016, Update* (Vol. I), UN Sustainable Development Solutions Network, New York, 2016, pp. 20-22.

aspirațiilor individuale (drepturi, libertatea de alegere, libertatea în fața discriminării și accesul la cele mai avansate informații).

Indicele de Progres Social a fost re-proiectat în 2015 de Eurostat la nivelul regiunilor UE NUTS2, axat pe aceleași trei dimensiuni și incluzând tot 12 componente. Indicele compozit EU-SPI regional este construit pe un set 50 de indicatori (diferit însă de cel al SPI original), selectați pe criteriul disponibilității seriilor de timp și credibilității surselor de date.

Scopul construirii acestui indicator este facilitarea evaluării modului în care sunt atinse țintele urmărite prin politicile și programele Comisiei Europene pentru perioada 2014-2020, în special cele referitoare la coeziunea socială și teritorială, precum și ajutarea regiunilor să identifice și să preia bunelor practici din alte regiuni, cu niveluri asemănătoare de dezvoltare. Publicarea versiunii finale a EU-SPI pentru cele 272 regiuni ale Uniunii Europene este prevăzută pentru finele anului 2016⁵⁰.

În urma unei analize a cadrului conceptual al bunăstării și a abordării integrate a aspectelor multidimensionale ale acestuia, un grup de experți ai Eurostat, a propus în 2009 o metodologie de calcul al unui indicator compozit al bunăstării, denumit „speranța de viață satisfăcătoare” (*satisfied life expectancy*) bazat pe conceptul de calitate a vieții, reflectat de „speranța de viață fericită” (*happy life expectancy*) introdus în anul 1996 de Ruut Veenhoven⁵¹, profesor emerit la Universitatea Erasmus din Rotterdam, unul dintre cei mai vehemenți critici ai HDI.

De asemenea, grupul de experți menționat a recomandat și un set de 44 de indicatori ai bunăstării, grupați pe cinci componente, respectiv necesități psihologice, securitate-siguranță, activități individuale și relaționale, competențe și încredere în sine⁵².

După cum am menționat anterior, la nivelul OECD, cu mai mult de un deceniu în urmă au fost demarate cercetări privind măsurarea

⁵⁰ European Commission, *The EU Regional Social Progress Index: Methodological Note*, EC, DG Regio, Economic Analysis Unit, Brussels, 2015, p. 3.

⁵¹ R. Veenhoven, *Happy Life-Expectancy. A Comprehensive Measure of Quality-of-Life in Nations*, Social Indicators Research, Vol. 39, 1996, Springer, pp. 1-58.

⁵² Eurostat, *Feasibility Study for Well-Being Indicators. Task 4: Critical review*, European Commission, 2009, pp. 33-40.

bunăstării și progresului, dezvoltându-se un cadru metodologic sub genericul „*How's Life?*”, actualizat în anul 2011, prin lansarea „*Better Life Initiative*”, care și-a propus să se concentreze mai mult pe aspecte ale vieții care sunt considerate esențiale de către cetățeni, precum și pe îmbunătățirea bazei informaționale, de o manieră care să permită înțelegerea mai bună a tendințelor de ameliorare a bunăstării și a factorilor determinanți ai acesteia, inclusiv în vederea adaptării și structurării politicilor în domeniu. Cadrul de măsurare a bunăstării individuale este construit pe două dimensiuni (calitatea vieții, cu 8 domenii, respectiv condițiile materiale, cu 3 domenii) având peste 30 de indicatori asociați, încercându-se și o evaluare a resurselor de capital (natural, economic, uman și social) necesare pentru asigurarea sustenabilității în timp a ameliorării bunăstării cetățenilor.

În raportul pe anul 2015 se precizează că, în ciuda progreselor înregistrate la nivelul mediei OECD comparativ cu anul de criză 2009, în unele țări (Spania, Portugalia, Italia, Grecia) se manifestă factori de presiune asupra condițiilor materiale și ale calității vieții cetățenilor, pe seama scăderii veniturilor reale ale gospodăriilor, ratei înalte a șomajului, accesului la locuințe. De asemenea s-a constatat o creștere a disparităților, inclusiv regionale, în privința multor indicatori (distribuția veniturilor, accesul la servicii, oportunități de angajare, siguranța personală, poluarea aerului), ceea ce este de natură să afecteze resursele pentru ameliorări viitoare ale bunăstării⁵³.

În concluzie, în pofida multiplelor încercări de corectare a deficiențelor PIB, prin actualizări metodologice, utilizarea de indicatori complementari sau prin substituirea acestuia cu indici compoziți sau alternativi, dintre care, cei ce ni s-au părut mai importanți au fost prezentați în acest paragraf, se poate afirma că, cel puțin până în prezent, mediile academice, instituțiile naționale, internaționale și/sau globale, guvernamentale sau non-guvernamentale nu au reușit să ajungă la un consens privind modalitatea optimă de măsurare a bunăstării și progresului social.

⁵³ OECD, *How's Life? 2015: Measuring Well-being*, Better Life Initiative, OECD Publishing, Paris, 2015, pp. 32-35.

Dacă acest eșec, ce poate fi atribuit, în mod facil, științei economice ca știință socială, în al cărui obiect de studiu se regăsesc, conform majorității definițiilor recunoscute, problematica avuției, bunăstării sau prosperității națiunilor, pe un plan mai larg, trebuie să se admită faptul că, în esență, elementele definiției ale bunăstării se găsesc în afara perimetrului acestei științe, metrica lor fiind influențată, într-un mod decisiv, de percepțiile subiective ale realităților la nivel individual, incompatibilă în raport cu generalizările specifice fundamentării legităților economice.

La fel de adevărat este că globalizarea accelerată a condus la creșterea gradului de interconectare și interdependență a fenomenelor, complexitatea din ce în ce mai mare a acestora punând la grea încercare capacitatea decidenților politici de a le înțelege și gestiona, cu atât mai puțin de a identifica cele mai adecvate modalități pentru a le estompa externalitățile negative și a le orienta în direcțiile dezirabile ale dezvoltării sustenabile a omenirii, în condiții de incertitudine⁵⁴.

Fără a diminua meritul acestor încercări și subliniind importanța continuării eforturilor de identificare a altor modalități de reflectare a bunăstării cetățenilor, în continuare vom reveni la indicatorul PIB, care rămâne de referință, într-o măsură sau alta, în cvasi-majoritatea studiilor dedicate evaluării performanțelor economiilor și a progresului social, la nivelul celor mai importante instituții și organizații de talie globală.

Astfel, indicatorul, sub forma PIB pe locuitor, transformat la o monedă unică de referință și ținând seama de paritatea puterii de cumpărare a diferitelor monede, se va examina în contextul comparațiilor internaționale, inclusiv al evoluției României din acest punct de vedere, al poziției sale în clasamentele globale și/sau europene, precum și al perspectivelor de reducere a decalajelor față de țările avansate, pe termen mediu și lung.

⁵⁴ G. Georgescu, *The world trade data distortion and its contagion impact*, MPRA Paper No 69483, Munich, 2016.

6. Comparații internaționale

6.1 Evoluția Produsului Intern Brut al României în perioada 1870-2000

Scopul acestui paragraf este de a releva rezultatele cercetărilor prof. Victor Axenciuc privind evoluția Produsului Intern Brut al României pe o perioadă istorică de peste 130 de ani, nu atât lungă ca durată, cât fragmentată de schimbări radicale de sistem și chiar teritoriale ale țării. Eforturile de construire a seriei lungi de date, au necesitat o documentare de arhivă extrem de atentă, dublată de calcule laborioase, bazate pe o argumentație metodologică proprie, cu scopul de a asigura un grad cât mai ridicat de comparabilitate a datelor⁵⁵.

În sinteză, pornind de la principiile și criteriile metodologice de calcul expuse, seria de date privind Produsul Intern Brut pe locuitor pentru perioada 1870-2000 a fost construită secvențial, astfel:

- pentru perioada 1870-1947, seria indicatorului PIB pe locuitor, transformat și exprimat inițial în lei comparabili 1913 a fost echivalat în dolari aur SUA 1913 pe baza raportului parității metalice de 5,18 lei = 1 dolar; apoi, seria a fost recalculată, prin convertirea dolarului SUA 1913 în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare 1990, înmulțindu-se cu un coeficient de depreciere a dolarului din perioada 1913-1990 de 11,07, calculat de Williamson⁵⁶;
- pentru perioada 1950-1979, indicatorul venit național a fost transpus în indicatorul Produs Intern Brut după metodologia SCN, transformat apoi în prețuri comparabile și convertit în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare 1990, pentru a asigura comparația și continuitatea atât cu seria anterioară a PIB pe perioada 1862-1947, cât și cu cea ulterioară, 1980-2000 (seria de date publicată de INS în prețuri curente), inclusiv pentru eventuale comparații internaționale.

⁵⁵ V. Axenciuc, *Produsul Intern Brut al României 1862-2000*, Editura Economică, Volumele I și II, București, 2012.

⁵⁶ S. H. Williamson, *Six Ways to Compute the Relative Value of a U.S. Dollar Amount, 1774 to Present*, Measuring Worth, 2008.

Tabel 3

Produsul Intern Brut *per capita* în România, din diferite surse statistice, exprimat în dolari comparabili, în perioada 1870-2000

Anii	OECD Maddison, dolari inter- naționali 1990 ^{1,2)}	ONU National Accounts dolari 2005 ³⁾	Atlasco Université de Sherbrook dolari PPC 2000 ^{1,4)}	University of Gröningen dolari PPC 1996 ⁵⁾	World Table Pennsylvania University dolari 1996 ^{1,6)}	University of Warwick, dolari PPC 1990 ⁷⁾	V. Axenciu PIB pe locuitor dolari PPC 1990
1	2	3	4	5	6	7	8
1870	931					1143	481
1880						763
1890	1246					1395	754
1900	1415						819
1913	1741					1705	1020
1926	1258						888
1927	1241						886
1928	1225						860
1929	1152					1102	907
1930	1219						893
1931	1229						908
1932	1144						823
1933	1184						828
1934	1182						836
1935	1196						897
1936	1194						922
1937	1130					1206	955
1938	1242						934
1950	1182					1176	1044
1951	1256						1337
1952	1333						1324
1953	1411						1495
1954	1496						1508
1955	1578						1822
1956	1623						1585
1957	1672						1848
1958	1724						1712
1959	1783						1892
1960	1844					1477	2072
1961	1951					1714	2234
1962	2007					1858	2288
1963	2137					2070	2501
1964	2258					2131	2729
1965	2386					2323	2939
1966	2643					2457	3209
1967	2743					2740	3458
1968	2739					2888	3611
1969	2824					3055	3980

Anii	OECD Maddison, dolari inter- naționali 1990 ^{1,2)}	ONU National Accounts dolari 2005 ³⁾	Atlasco Université de Sherbrook dolari PPC 2000 ^{1,4)}	University of Gröningen dolari PPC 1996 ⁵⁾	World Table Pennsylvania University dolari 1996 ^{1,6)}	University of Warwick, dolari PPC 1990 ⁷⁾	V. Axenciuc PIB pe locuitor dolari PPC 1990
1	2	3	4	5	6	7	8
1970	2853	1679			3262		4360
1971	3221	1877			3626		4647
1972	3396	2057			4013		4962
1973	3477	2253			4233	3457	5551
1974	3637	2506			4802		5548
1975	3761	2737			5404		5615
1976	3917	3013			5658		6187
1977	3966	3234			6446		6394
1978	4063	3439			7282		6890
1979	4148	3624			7642		7060
1980	4135	3753	7639		7715		7296
1981	4087	3731	7645		7369		7252
1982	4072	3857	7907		7426		7504
1983	4027	4076	8360		7486		7933
1984	4178	4306	8826		7717		8378
1985	4159	4283	8779		7632		8333
1986	4215	4364	8951		7836		8489
1987	4110	4378	8987		7820		8518
1988	4085	4335	8887		7789		8437
1989	3941	4067	8336	7576	7254		7910
1990	3511	3829	7851	6739	6969	3460	7449
1991	3063	3338	6845	5926	6019		6491
1992	2797	3098	6348	5461	5576		6020
1993	2843	3150	6454	5695	5634		6119
1994	2957	3277	6717	5931	5841		6364
1995	3174	3519	7214	6371	6177		6832
1996	3307	3670	7527	6636	6443		7127
1997	3114	3457	7085	6195	6074		6711
1998	2972	3297	6761	5760	5923		6402
1999	2943	3266	6693		5814		6337
2000	3002	3348	6838		6141	3008	6474

¹⁾ Calculat la teritoriul actual al României.

²⁾ A. Maddison, *The World Economy: Historical Statistics*, OECD Development Center Studies, 2004.

³⁾ ONU Statistics Division, *National Accounts*, Main Aggregates Database.

⁴⁾ Atlasco, *Perspectiv Mondo*, Université de Sherbrook.

⁵⁾ B. van Ark, *Economic Growth and Labor Productivity in Europe. Half a Century of East-West Comparisons*, Gröningen Growth and Development Center, University of Gröningen, 2000.

⁶⁾ *World Table*, The Center of International Comparisons, Pennsylvania University.

⁷⁾ S. Broadberry, A. Klein, *Agregate and per capita GDP in Europe, 1870-2000: Continental, Regional and National Data with Changing Boundaries*, University of Warwick, 2011.

Sursa: V. Axenciuc, *Produsul Intern Brut al României 1862-2000*, Editura Economică, Volumul I, București, 2012, Tabel A24, pp. 83-84.

Pentru o perioadă îndepărtată în timp, comparațiile PIB-ului României cu cel al altor țări este mai dificilă. Metodele de calcul ale unor instituții sau autori străini, de compatibilizare a PIB în valută internațională au fost diferite; ca urmare și mărimea PIB rezultată, exprimată în dolari internaționali, a fost diferită. În Tabelul 3 sunt prezentate unele serii istorice ale PIB-ului pe locuitor al României, calculate și publicate de diferite instituții, pentru comparație cu seria prezentată. Metodologia de calcul este specificată în sursele acestor serii de date.

Se constată că cifrele privind PIB-ul pe locuitor al României referitoare la prima jumătate a secolului trecut, în special perioada 1926-1947, sunt relativ apropiate de cele furnizate de A. Maddison și Universitatea din Warwick (sigurele surse care oferă date pentru perioada respectivă) și anume între 900 și 1200 dolari *per capita*. Pentru perioada comunistă a României (1950-1989) însă, cifrele încep să se diferențieze, estimările făcute de A. Maddison pentru finele acestei perioade (circa 4000 dolari *per capita*) situându-se la jumătatea cifrei estimate de V. Axenciuc.

Mai mult, pentru deceniul 1990-2000, calculele făcute atât de A. Maddison, cât și cele ale Universității din Warwick, indică o scădere a PIB *per capita* la circa 3000 dolari în ultimul an al perioadei, respectiv un nivel inferior celui înregistrat cu trei decenii în urmă de România, ceea ce nu se confirmă din analiza evoluției indicatorului exprimat la PPC, care va fi prezentată în continuare.

Apreciem că estimările profesorului Axenciuc, respectiv un PIB al României situat între 6500 și 7500 dolari *per capita* în perioada 1990-2000, sunt mai aproape de realitate, și, după cum se observă din datele din Tabelul 3, în concordanță și cu estimările altor instituții (universitățile din Sherbrook, Gröningen și Pennsylvania), precum și, după cum o să prezentăm în paragraful următor, cu cele ale ONU și Băncii Mondiale, conform Programului de comparații internaționale.

Trecând peste nivelurile diferite ale estimării PIB *per capita*, serii istorice, din partea a diferiți autori sau instituții, mai importante apreciem că sunt decalajele între țări relevate de aceste estimări.

Spre exemplu, din calculele efectuate de către profesorii Stephen Broadberry și Alexander Klein ⁵⁷ de la Universitatea din Warwick, rezultă că, în ultimii 130 de ani, decalajele relative și absolute ce despart România de alte țări europene în privința PIB *per capita* la PPC s-au mărit, atât comparativ cu cele dezvoltate din Vest, cât și cu cele din Est.

Tabel 4

Evoluția decalajelor PIB *per capita* la PPC în România (=1,00) comparativ cu alte țări europene, în perioada 1870-2000

Țara/Anul	1870	1890	1913	1937	1950	1973	1990	2000
Franța	1,53	1,59	1,90	3,49	4,20	3,77	5,23	7,06
Germania	1,76	1,98	2,45	4,01	3,76	3,75	5,36	6,30
Italia	1,61	1,44	1,60	2,88	3,04	3,32	4,64	6,30
Olanda	2,11	2,00	2,08	3,97	4,49	3,86	4,99	7,18
Bulgaria	0,71	0,78	0,85	1,24	1,34	1,53	1,60	1,70
Cehoslovacia	1,24	2,28	2,92	2,02	2,45	3,04
Polonia	1,14	1,59	2,08	1,54	1,48	2,40
Ungaria	1,43	2,16	2,11	1,62	1,87	2,36
România	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Notă: frontierele țărilor sunt cele din anii respectivi.

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor PIB în dolari 1990, la PPC, din: S. Broadberry, A. Klein, *Agregate and per capita GDP in Europe, 1870-2000: Continental, Regional and National Data with Changing Boundaries*, University of Warwick, United Kingdom, 2011.

Astfel, din datele prezentate în Tabelul 4, se constată că, dacă în 1870, PIB-ul *per capita* la PPC în Germania, Franța, Italia, Olanda, era de 1,5-2,1 ori mai mare față de cel al României, în 1937 acest raport se majorase la 2,9-4,0 ori, iar în anul 2000 la 6,3-7,2 ori.

De asemenea, comparativ cu anul 1870, când PIB-ul *per capita* la PPC în Bulgaria reprezenta doar circa 70% din cel al României, în anul 2000, acesta era de 1,7 ori mai mare față de cel al țării noastre.

⁵⁷ S. Broadberry, A. Klein, *Agregate and per capita GDP in Europe, 1870-2000: Continental, Regional and National Data with Changing Boundaries*, University of Warwick, United Kingdom, 2011.

În raport cu Cehoslovacia, Polonia și Ungaria, comparativ cu anul 1913, când PIB-ul *per capita* la PPC în cazul României era doar de 1,2-1,4 ori mai mic, în anul 1973 acest raport ajunsese la 1,5-2,0 în defavoarea țării noastre, iar în anul 2000, el s-a mărit până la 2,4-3,0.

Pornind de la o altă încercare notabilă în elaborarea de serii lungi ale indicatorilor macroeconomici, care îi aparține istoricului elvețian Paul Bairoch⁵⁸, în Tabelul 5 este prezentată, în mod sintetic, evoluția decalajelor României în privința PNB *per capita* la PPC comparativ cu unele țări din Europa Occidentală și, respectiv, Europa de Est, între anii 1850-1973.

Tabel 5

Evoluția decalajelor PNB *per capita* în România (= 1,00) comparativ cu alte țări europene, în perioada 1850-1973

Regiunea / Țara	1850	1870	1890	1910	1925	1938	1950	1973
Europa occidentală	-	-	-	-	2,25	2,45	2,85	1,66
Franța	1,75	2,08	2,09	2,21	2,83	2,73	3,56	2,23
Germania	1,62	2,03	2,18	2,30	2,25	3,28	2,92	2,11
Italia	1,46	1,49	1,26	1,19	1,52	1,61	1,85	1,25
Olanda	2,25	2,41	2,38	2,30	2,88	2,68	3,19	1,72
Europa de Est	-	-	-	-	1,00	1,48	1,78	1,37
Bulgaria	-	1,05	1,02	0,88	0,96	1,22	1,33	1,29
Cehoslovacia	-	-	-	-	1,59	1,60	2,46	1,79
Polonia	-	-	-	-	0,78	1,08	1,74	1,35
Ungaria	-	-	-	-	1,16	1,31	1,76	1,36
România	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Notă: frontierele țărilor sunt cele din anii respectivi; granița între Europa Occidentală și Europa de Est, definită de Bairoch, corespunde celei trasate de „Cortina de fier” (Bairoch, 1976, p. 317).

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor PIB în dolari 1960, la PPC, din: Paul Bairoch, *European Gross National Product 1800-1975*, în: *Journal of European Economic History*, No. 5, 1976.

⁵⁸ P. Bairoch, *European Gross National Product 1800-1975*, în: *Journal of European Economic History*, No. 5, 1976.

Se observă că, în perioada celor 125 de ani, pe ansamblu, aceste decalaje au înregistrat o creștere semnificativă, mai ales dacă se are în vedere și dimensiunea în valori absolute.

Astfel, comparativ cu Germania, Franța, Italia, Olanda, în timp ce, în anul 1850, decalajele în defavoarea României erau cuprinse între 1,5 și 2,1 asemănătoare celor aferente cercetărilor făcute de Broadberry și Klein, în anul 1938 acestea s-au majorat la 1,6-3,7 după care, au înregistrat o ușoară diminuare în anul 1973, tendință similară, de asemenea, celei observabile în evoluțiile prezentate în Tabelul 4.

În privința comparației cu țările din Estul Europei, dacă în 1925, PNB-ul *per capita* în România era superior celui al Bulgariei și Poloniei și inferior celui al Cehoslovaciei și Ungariei, în anul 1973, se înregistrau decalaje în defavoarea țării noastre cuprinse între 1,3 și 1,8 în raport cu toate aceste state.

6.2 Programul de comparații internaționale al ONU și Băncii Mondiale. Poziția României în clasamentele globale ale PIB *per capita* la PPC

Începând din cea de-a doua jumătate a secolului XX s-au generalizat interesul și acțiunile concertate privind elaborarea seturilor de indicatori macroeconomici de sinteză, venit național, produs intern brut, produs național brut etc. urmăriți în fundamentarea strategiilor de dezvoltare, precum și a politicilor economice și sociale.

Acești indicatori au fost calculați atât la nivelul național, în majoritatea țărilor lumii, de organismele oficiale de statistică sau în cercetări internaționale de autor, cât și la nivel mondial prin intermediul instituțiilor economice, financiare sau de cercetare, oficiale și/sau private.

Astfel, s-au produs serii de date ale indicatorilor macroeconomici de sinteză pe termen scurt și mediu, care, continuate, au devenit până astăzi serii pe termen lung. Metodologiile de calcul, pe lângă cele generate de sistemele economico-sociale – al contabilității conturilor naționale și al producției materiale – au fost și ele variate, suferind revizuirii și actualizări, cele mai importante fiind menționate și comentate anterior.

Unul dintre cele mai notabile evenimente care au concentrat preocupările, în principal din SUA, și care au contribuit la construirea unui sistem al conturilor naționale conform unor standarde care să permită comparațiile internaționale l-a constituit organizarea, sub egida NBER (*National Bureau of Economic Research*) a unei serii de conferințe privind cercetarea în domeniul veniturilor și bunăstării, desfășurate la Princeton în anii 1950.

La ediția din octombrie 1954 a conferinței, John W. Kendrick, editorul volumului lucrărilor, menționa unele progrese în direcția comparabilității internaționale a conturilor economice naționale, subliniind importanța elaborării unor standarde unice privind mărimea și structura agregatelor macroeconomice naționale, astfel încât să elimine riscul falsificării cunoașterii în acest domeniu⁵⁹.

Un imperativ al diverselor sisteme și metode de calcul al indicatorilor globali a fost compatibilizarea acestora pentru a permite comparația între diferitele țări. În principal, organismele mondiale care urmăreau compararea printr-o unitate monetară comună a indicatorilor de sinteză au adoptat, inițial, pentru conversie, media anuală a cursului valutar sau/și ajustată de indicele prețurilor.

În anii '60-'70, o serie de cercetători au elaborat o metodă nouă de comparații internaționale, bazată pe paritatea puterii de cumpărare a valurilor, care se actualizează, perfecționează și generalizează⁶⁰. Astfel, în peisajul comparațiilor la scară globală, sub egida Organizației Națiunilor Unite, se elaborează și aplică Programul de Comparații Internaționale, precum și, în spațiul UE, Programul European de Comparații, ambele fondate pe paritatea puterii de cumpărare a monedelor naționale prin dolarul internațional.

⁵⁹ J. W. Kendrick (editor) *Problems in the International Comparison of Economic Accounts*, The Conference on Research in Income and Wealth, CWER, Princeton University Press, 1957, pp. 3-6.

⁶⁰ Vezi în acest sens R.C. Geary, *A Note on the Comparison of Exchange Rates and Purchasing Power Between Countries* (1958); D. Paige, G. Bombach, *A Comparison of National Output and Productivity*, OEEC, Paris (1959); H. Salam, A. Khamis, *A New System of Index Numbers for National and International Purposes* (1972); B. Irving, Z. Kravis, A.W. Kenessey, H.R. Summers, *A System of International Comparisons of Gross Product and Purchasing Power* (1975) etc.

Cercetările sistematice la nivel mondial sub egida ONU și cu susținerea Băncii Mondiale datează din anul 1968 când a început proiectul ICP (*International Comparison Program*) primul raport fiind publicat în anul 1975 și incluzând, pe baza unei metodologii de comparații multilaterale calcule ale PIB la paritatea puterii de cumpărare referitoare la 10 țări pentru anii 1967 și 1970.

Această primă fază pilot a fost urmată de altele, mărindu-se treptat numărul de țări sau grupări regionale de țări participante în paralel cu perfecționarea continuă a metodologiei de calcul, inclusiv prin implicarea oficiilor naționale de statistică, precum și a Eurostat, atât ca furnizor de date comparabile, cât și ca asistență tehnică interregională.

În prezent, ICP include 199 țări, furnizând date comparabile privind PIB și componentelor sale pe latura cheltuielilor prin conversia la paritatea puterii de cumpărare (PPC), estimată pe baza unor anchete care colectează date referitoare la prețuri și cheltuieli având în vedere întreaga gamă de produse și servicii finale care intră în calculul PIB, inclusiv bunurile și serviciile de consum, serviciile guvernamentale și bunurile de capital⁶¹. În sinteză, PPC reprezintă atât deflatori spațiali cât și convertori valutari, PIB-ul fiecărei națiuni fiind astfel exprimat în prețuri comparabile și transformat într-o valută unică (dolarul internațional), raportarea rezultatului la numărul de locuitori putând reflecta, cu rezervele exprimate în paragraful 2, nivelul de bunăstare real al populației. Precizăm că, sistemele de agregare în prețuri internaționale utilizate de ICP sunt extrem de complexe, incluzând aplicarea unei serii de procedee iterative și metode, între care Geary-Khamis, EKS, precum și sisteme aditive sau asociate acestora.

Tabloul de ansamblu al evoluției PIB-ului *per capita* în prețuri comparabile a suferit mutații sensibile la scară globală în perioada celor 35 ani ai analizei noastre, cu mențiunea că anul 1980 este primul an disponibil al seriei de date din *World Economic Outlook Database* a FMI.

⁶¹ United Nations, *Report of the World Bank on the interim activities of the International Comparison Programme*, Statistical Commission, Forty-seventh session, CN.3/2016/10, 8-11 March, 2016.

După cum se observă din datele prezentate în Tabelul 6, PIB-ul *per capita* al României (PPC), a crescut de circa 4 ori în perioada 1980-2015.

Tabel 6

Evoluția PIB *per capita* la PPC în unele țări, în perioada 1980 – 2015

- dolari internaționali curenți -

Țara / Anul	1980	1989	1990	2000	2005	2008	2009	2010	2015
Austria	11.166	18.812	20.201	30.754	36.644	42.421	40.989	42.145	47.031
Belgia	10.977	18.706	19.966	29.714	35.659	40.206	39.134	40.278	43.800
Bulgaria	4.652	9.200	8.743	7.631	11.676	15.388	14.811	15.208	18.326
Croația	12.444	17.694	21.476	20.073	20.034	21.169
Cipru	6.297	13.990	15.262	24.422	30.641	35.062	33.669	33.703	30.769
Republica Cehă	16.524	22.677	27.947	26.584	27.431	30.895
Danemarca	11.528	20.238	21.272	32.715	38.699	42.874	40.736	41.726	45.451
Estonia	11.756	19.221	23.746	20.442	21.245	27.994
Finlanda	9.653	18.129	18.808	27.352	34.420	40.395	37.161	38.569	40.838
Franța	10.763	18.524	19.661	28.514	33.571	37.313	36.297	37.284	41.018
Germania	11.222	19.179	20.631	29.529	34.003	39.920	38.072	40.080	46.895
Grecia	8.998	13.357	13.760	20.064	26.818	31.253	30.084	28.810	26.773
Ungaria	6.288	10.881	10.937	14.152	19.778	22.613	21.321	21.789	25.895
Irlanda	7.593	13.137	14.689	32.982	43.057	46.149	43.074	43.275	51.118
Italia	10.551	18.929	20.016	28.614	33.128	36.123	34.200	35.097	35.811
Letonia	8.797	15.664	20.584	18.037	18.087	24.540
Lituania	9.790	16.399	22.507	19.534	20.521	28.210
Luxemburg	15.348	33.563	36.243	63.611	78.089	89.992	84.288	88.063	93.173
Olanda	11.715	19.658	21.091	33.051	38.436	45.447	44.055	44.839	48.317
Polonia	4.724	6.847	6.529	11.559	15.065	19.259	19.906	20.956	26.210
Portugalia	5.991	11.380	12.752	20.460	23.508	26.315	25.700	26.496	27.624
Slovacia	12.346	17.727	24.092	22.933	24.278	29.209
Slovenia	17.975	23.973	29.999	27.567	28.043	30.508
Spania	7.944	14.336	15.412	24.239	29.665	33.220	32.008	32.269	34.899
Suedia	10.844	18.878	19.631	29.256	36.735	41.704	39.482	42.021	47.228
Regatul Unit	8.707	16.466	17.118	25.853	32.807	36.574	35.039	35.872	40.676
ROMÂNIA	4.797	7.531	7.362	8.046	12.358	16.771	15.728	15.821	20.526
China	302	899	954	2.846	4.937	7.399	8.103	9.012	13.801
India	566	1.103	1.177	2.041	2.938	3.788	4.084	4.495	6.265
Japonia	8.539	17.517	19.110	25.519	30.197	33.429	31.825	33.713	38.215
Coreea de Sud	2.183	6.667	7.518	16.452	22.741	27.522	27.795	29.824	36.601
Norvegia	14.973	26.562	27.967	46.488	56.578	62.489	61.230	61.520	67.445
SUA	12.575	22.879	23.913	36.432	44.218	48.302	46.909	48.309	56.421

Sursa: World Economic Outlook Database, International Monetary Fund.

Se constată însă că, în raport cu celelalte țări, decalajele relative, de 2-3 ori în defavoarea României, s-au menținut (Tabelul 7).

Tabel 7

Decalajele PIB *per capita* la PPC în unele țări, în perioada 1980 – 2015

România = 1,00

Țara / Anul	1980	1989	1990	2000	2005	2008	2009	2010	2015
Austria	2,33	2,50	2,74	3,82	2,97	2,53	2,61	2,66	2,29
Belgia	2,29	2,48	2,71	3,69	2,89	2,40	2,49	2,55	2,13
Bulgaria	0,97	1,22	1,19	0,95	0,94	0,92	0,94	0,96	0,89
Croația	n/a	n/a	n/a	1,55	1,43	1,28	1,28	1,27	1,03
Cipru	1,31	1,86	2,07	3,04	2,48	2,09	2,14	2,13	1,50
Republica Cehă	n/a	n/a	n/a	2,05	1,84	1,67	1,69	1,73	1,51
Danemarca	2,40	2,69	2,89	4,07	3,13	2,56	2,59	2,64	2,21
Estonia	n/a	n/a	n/a	1,46	1,56	1,42	1,30	1,34	1,36
Finlanda	2,01	2,41	2,55	3,40	2,79	2,41	2,36	2,44	1,99
Franța	2,24	2,46	2,67	3,54	2,72	2,22	2,31	2,36	2,00
Germania	2,34	2,55	2,80	3,67	2,75	2,38	2,42	2,53	2,28
Grecia	1,88	1,77	1,87	2,49	2,17	1,86	1,91	1,82	1,30
Ungaria	1,31	1,44	1,49	1,76	1,60	1,35	1,36	1,38	1,26
Irlanda	1,58	1,74	2,00	4,10	3,48	2,75	2,74	2,74	2,49
Italia	2,20	2,51	2,72	3,56	2,68	2,15	2,17	2,22	1,74
Letonia	n/a	n/a	n/a	1,09	1,27	1,23	1,15	1,14	1,20
Lituania	n/a	n/a	n/a	1,22	1,33	1,34	1,24	1,30	1,37
Luxemburg	3,20	4,46	4,92	7,91	6,32	5,37	5,36	5,57	4,54
Olanda	2,44	2,61	2,86	4,11	3,11	2,71	2,80	2,83	2,35
Polonia	0,98	0,91	0,89	1,44	1,22	1,15	1,27	1,32	1,28
Portugalia	1,25	1,51	1,73	2,54	1,90	1,57	1,63	1,67	1,35
Slovacia	n/a	n/a	n/a	1,53	1,43	1,44	1,46	1,53	1,42
Slovenia	n/a	n/a	n/a	2,23	1,94	1,79	1,75	1,77	1,49
Spania	1,66	1,90	2,09	3,01	2,40	1,98	2,04	2,04	1,70
Suedia	2,26	2,51	2,67	3,64	2,97	2,49	2,51	2,66	2,30
Regatul Unit	1,82	2,19	2,33	3,21	2,65	2,18	2,23	2,27	1,98
ROMÂNIA	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
China	0,06	0,12	0,13	0,35	0,40	0,44	0,52	0,57	0,67
India	0,12	0,15	0,16	0,25	0,24	0,23	0,26	0,28	0,31
Japonia	1,78	2,33	2,60	3,17	2,44	1,99	2,02	2,13	1,86
Coreea de Sud	0,46	0,89	1,02	2,04	1,84	1,64	1,77	1,89	1,78
Norvegia	3,12	3,53	3,80	5,78	4,58	3,73	3,89	3,89	3,29
SUA	2,62	3,04	3,25	4,53	3,58	2,88	2,98	3,05	2,75

Sursa: Pe baza datelor din Tabelul 6, respective World Economic Outlook Database, International Monetary Fund.

Comparația cu alte țări din spațiul Europei de Est, pune în evidență faptul că, în timp ce în raport cu Republica Cehă, Slovacia, Ungaria, Slovenia, decalajele relative ale României au înregistrat o ușoară diminuare, față de Polonia, situația s-a inversat, respectiv de la un raport paritar în anul 1980, acesta s-a mărit la 1,3:1 în 2015, în defavoarea țării noastre.

Comparativ cu unele state avansate (Germania, Olanda, Norvegia, Finlanda, Austria) s-au menținut decalaje relative ale României de peste 2:1, iar în raport cu altele (SUA, Japonia, Coreea de Sud, Regatul Unit, Suedia, Irlanda) aceste decalaje s-au majorat chiar la peste 3:1. Doar în raport cu câteva state avansate (Italia, Franța, Danemarca) România a înregistrat o ușoară reducere a decalajelor relative în perioada analizată.

Cu toate acestea, trebuie menționat că, exceptând Bulgaria, diferențele absolute înregistrate de România în privința PIB-ului *per capita* s-au majorat față de toate țările membre UE. Comparativ cu unele state avansate (Germania, Austria, Suedia, Olanda) decalajele de 6.000 - 7.000 dolari existente în anul 1980 au crescut la circa 26.000 - 28.000 dolari în 2015.

În acest context, este de notat evoluția remarcabilă a unor țări în ultimii 35 de ani, cum sunt China, care a înregistrat o creștere de circa 45 ori a PIB-ului *per capita* la PPC, Coreea de Sud, cu o creștere de circa 17 ori, respectiv India, cu o creștere de circa 11 ori, ceea ce le-a permis o reducere semnificativă a decalajelor de dezvoltare față de țările avansate.

La nivel european, programul de comparații internaționale, inclusiv pe tema prețurilor și a parității puterii de cumpărare, este derulat, sub egida CEE-ONU, de către OECD și Eurostat, ca principali responsabili, cu participarea Comitetului de Statistică al Commonwealth și a Comitetului de Stat pentru Statistică al Federației Ruse.

Este important de precizat că datele privind PIB la PPC estimate conform acestui program se referă doar la statele OECD, precum și la un număr de 6 țări non-membre (China, Columbia, India, Indonezia, Federația Rusă și Republica Sud-Africană).

6.3 Conversia PIB la Puterea de Cumpărare Standard (PCS) și indicatorul AIC. România și convergența reală cu UE.

Conform metodologiei utilizate de ONU și Banca Mondială, consistența conversiei PIB la PPP depinde de calitatea colectării datelor privind prețurile, putând apare unele imperfecțiuni sau distorsiuni pe seama diferențelor spațiale și temporale în privința coșului de consum, respectiv a reprezentativității acestuia. Pornind de la aceste considerente, la nivelul Uniunii Europene, Eurostat utilizează, ca instrument analitic pentru comparații internaționale, estimări ale PIB la paritatea de cumpărare standard (PCS), care practic, reprezintă o monedă artificială, putând fi interpretată ca un curs de schimb al euro în raport cu PPC. Conversia la paritatea de cumpărare standard ia în considerare, într-o manieră mai adecvată, diferențele de preț între țările membre UE, precum și fluctuațiile valutare⁶². Totuși, necesită precizat faptul că, în cazul comparațiilor regionale în interiorul Uniunii Europene, la nivelul NUTS 2, utilizarea acelorași rate de conversie în PCS ca acelea de la nivel național, nu poate oferi o imagine corectă privind decalajele regionale reale și adâncirea, în ultima perioadă, sesizată deja, a procesului divergenței, având în vedere diferențele de preț semnificative între diferitele zone și regiuni din țările UE, inclusiv în cazul României. La nivelul statelor membre UE, indicatorul PIB exprimat la PCS prezintă o importanță deosebită, fiind utilizat în evaluarea nivelului convergenței reale, atât pentru relevarea progreselor economiei, cât și drept criteriu de aderare la Zona Euro. Pe un plan mai larg, din acest punct de vedere, se impune observația că, spre deosebire de convergența instituțională și cea nominală, care sunt apreciate în funcție de unii indicatori deveniți clasici, evaluarea convergenței reale, cu un rol decisiv în arhitectura și dinamica procesului la nivelul ansamblului Uniunii, se bazează, aproape exclusiv, pe nivelul PIB la PCS și decalajele față de media UE, la care se pot adăuga, eventual, considerații de ordin calitativ, inclusiv privind calitatea guvernantei economice, funcționalitatea cadrului instituțional, sănătatea sectorului bancar ș.a.

⁶² F. Magnien, *The Measure of GDP per capita in Purchasing Power Standard (PPS)*, OECD Meeting of National Accounts Experts, Paris, 8-11 October, 2002.

Tabel 8

Evoluția PIB *per capita* la PCS în România comparativ cu celelalte state membre UE 28, în perioada 2004-2015

- în procente față de media UE 28 -

Anul / / Țara	2004	2007	2008	2011	2015
Media UE 28	100	100	100	100	100
Belgia	120	115	114	119	117
Bulgaria	35	42	45	45	46
Republica Cehă	79	83	81	83	85
Danemarca	125	121	123	125	124
Germania	117	117	118	124	125
Estonia	55	68	68	69	74
Irlanda	144	146	132	132	145
Grecia	96	92	94	77	71
Spania	100	103	101	94	92
Franța	109	107	106	108	106
Croația	57	61	63	59	58
Italia	108	105	105	102	95
Cipru	97	100	105	96	81
Letonia	47	60	60	56	64
Lituania	50	60	63	65	74
Luxemburg	246	259	255	263	271
Ungaria	62	61	63	65	68
Malta	80	78	80	84	89
Olanda	133	137	139	134	129
Austria	127	123	124	127	127
Polonia	49	53	54	64	69
Portugalia	76	79	79	78	77
ROMÂNIA	34	41	48	51	57
Slovenia	85	87	89	82	83
Slovacia	56	67	71	73	77
Finlanda	117	117	120	116	108
Suedia	129	127	126	126	123
Regatul Unit	125	117	114	106	110

Sursa: Eurostat

Referitor la indicatorul PIB exprimat la PCS, din datele prezentate în Tabelul 8, rezultă că România a înregistrat cele mai semnificative progrese în diminuarea decalajelor relative față de media UE 28, respectiv de la 26,3% în anul 2000, la 34% în 2004 și la 57% în 2015, prin realizarea unui ritm dublu de creștere a PIB *per capita* comparativ cu media UE, reușind să câștige 31 puncte procentuale în 15 ani, din care 23 puncte procentuale numai în ultimul deceniu.

De asemenea, se constată că, în unele țări UE, s-a înregistrat un proces de convergență, fie în urcare (cu precădere statele din Centrul și Estul Europei, precum și cele baltice), fie în coborâre (Belgia, Italia, Spania, Olanda, Finlanda, Suedia, Regatul Unit).

În alte state însă s-a manifestat un proces de divergență, prin distanțarea față de media UE, respectiv prin majorarea decalajelor, fie în sens pozitiv (cazul Germaniei fiind cel mai semnificativ), fie în sens negativ (Grecia și Cipru, cele mai afectate de criza financiară).

Referindu-ne la cazul României, precizăm că, în ciuda apropierii relative de media UE în privința PIB *per capita* la PCS, rămân decalaje semnificative în mărime absolută, acestea reducându-se cu doar circa 1.600 euro în ultimii 15 ani, respectiv de la circa 14.000 euro în anul 2000, la circa 12.400 euro în 2015 (Figura 2).

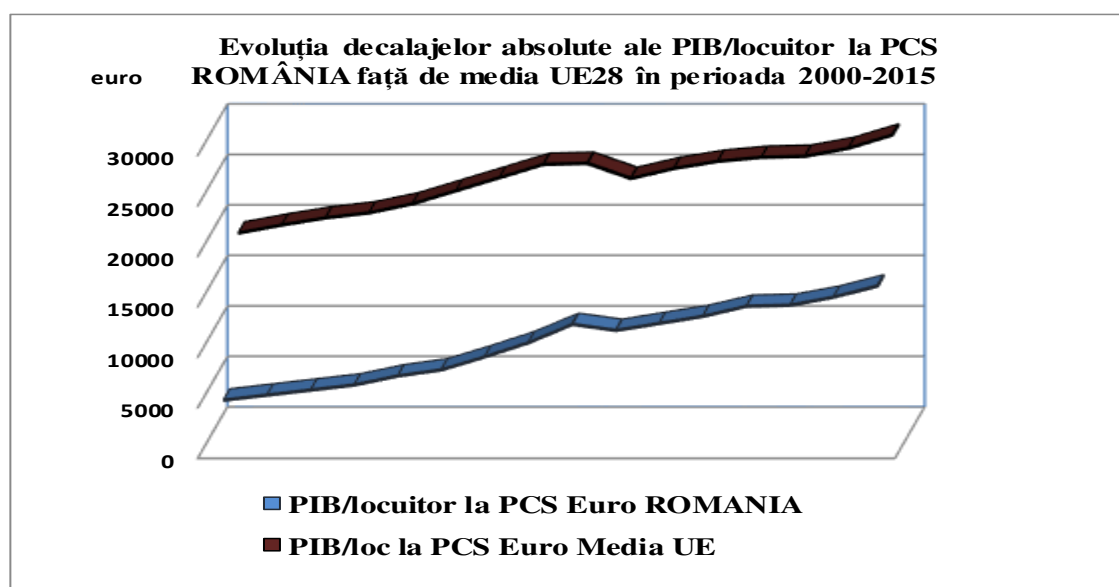

Figura 2

Sursa: pe baza datelor Eurostat.

În scopul îmbunătățirii comparațiilor internaționale, la nivelul ONU și al Băncii Mondiale, ca indicator mai adecvat de reflectare a nivelului de bunăstare a cetățenilor, se evaluează, începând din 2014, Consumul Individual Efectiv (*Actual Individual Consumption – AIC*). Conform metodologiei convenite, la care și-a adus contribuția Eurostat și OECD, indicatorul se calculează pe baza bunurilor și serviciilor intrate efectiv în consumul populației, indiferent dacă acestea au fost plătite de gospodării, guvern sau organizațiile non-profit⁶³.

Din acest punct de vedere, se poate afirma că utilizarea AIC este de natură să amelioreze gradul de comparabilitate în contextul analizelor *cross-country*, eliminând diferențele în privința sistemelor de organizare și finanțare a unor servicii importante, cum sunt educația sau sănătatea, respectiv a plăților directe efectuate de către gospodării pentru asigurarea acestor servicii.

În Tabelul 9 este prezentată evoluția PIB (la PCS) și a Consumului Individual Efectiv (AIC) *per capita* în România comparativ cu celelalte state membre UE 28, în perioada 2012-2015.

Se constată că, în multe țări dezvoltate ale UE (Germania, Olanda, Austria, Danemarca, Suedia, Belgia), chiar dacă nu se înregistrează diferențe semnificative între pozițiile relative față de media UE 28 la cei doi indicatori în cazul aceleiași țări, în general, PIB-ul *per capita* (la PCS), se situează, cu câteva puncte procentuale, peste Consumul Individual Efectiv *per capita*, cu mențiunea că, în cazul Irlandei, această diferență era de circa 50 puncte procentuale în anul 2015.

În alte state dezvoltate (Franța, Regatul Unit, Finlanda), inclusiv pe seama nivelului mai ridicat al cheltuielilor guvernamentale pentru educație și sănătate din aceste țări, PIB-ul *per capita* (la PCS), este mai mic cu 5-6 puncte procentuale decât Consumul Individual Efectiv *per capita*, ambii indicatori fiind raportați la media UE 28.

⁶³ The World Bank, *Purchasing Power Parities and Real Expenditures of World Economies. Summary of Results and Findings of the 2011 International Comparison Program*, WB, Washington, 2014.

Tabel 9

**Evoluția PIB la PCS și AIC *per capita* în România
comparativ cu celelalte state membre UE 28, în perioada 2012-2015**

- în procente față de media UE 28 -

Anul / / Țara	PIB <i>per capita</i> (PCS)				Consumul Individual Efectiv <i>per capita</i> (AIC)			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Media UE 28	100	100	100	100	100	100	100	100
Belgia	120	120	118	117	112	114	113	112
Bulgaria	46	46	47	46	50	50	51	51
Republica Cehă	82	83	84	85	72	75	76	76
Danemarca	126	126	125	124	115	116	114	114
Germania	124	124	126	125	123	124	124	124
Estonia	74	75	76	74	65	67	68	69
Irlanda	131	131	134	145	96	95	96	95
Grecia	74	74	73	71	84	84	83	81
Spania	92	91	91	92	88	87	87	88
Franța	107	108	107	106	110	113	111	111
Croația	60	59	59	58	59	59	59	58
Italia	101	98	96	95	102	99	98	97
Cipru	91	84	82	81	95	90	90	90
Letonia	60	62	64	64	60	64	65	66
Lituania	70	73	75	74	74	79	81	82
Luxemburg	258	264	266	271	141	141	141	137
Ungaria	65	66	68	68	62	62	62	62
Malta	84	86	86	89	80	79	79	81
Olanda	132	132	131	129	115	114	112	111
Austria	131	131	129	127	121	123	122	119
Polonia	66	67	68	69	73	73	74	74
Portugalia	77	77	78	77	82	82	83	83
ROMÂNIA	54	54	55	57	55	54	55	58
Slovenia	81	80	82	83	78	75	75	74
Slovacia	74	76	77	77	73	75	75	74
Finlanda	115	113	110	108	115	114	114	113
Suedia	127	124	123	123	114	111	111	111
Regatul Unit	107	108	109	110	115	114	115	116

Sursa: Eurostat

În privința țărilor emergente din Centrul și Estul Europei, toate situate sub media UE la indicatorii analizați, se observă că în Republica Cehă, Estonia, Slovenia și Ungaria, PIB-ul *per capita* (la PCS), era cu 5-10 puncte procentuale mai mare decât Consumul Individual Efectiv *per capita*, iar în Bulgaria, Lituania, Polonia, cu 5-8 puncte procentuale mai mic. În cazul Croației, cei doi indicatori se situau la același nivel comparativ cu media UE 28 (58%), ca și în cel al Slovaciei, dar la un nivel sensibil superior (77%).

Referindu-ne la România, se constată că poziția relativă a PIB-ului (la PCS) și a Consumului Individual Efectiv *per capita* față de media UE este similară, respectiv cuprinsă între 54% și 55% în perioada 2012-2014, într-o ușoară urcare în anul 2015, în cazul ambilor indicatori, până la 57%, respectiv 58%, țara noastră situându-se pe penultima poziție în ierarhia europeană din acest punct de vedere, devansând doar Bulgaria.

Trebuie menționat că, urmare a crizei economice și financiare din 2008-2009, în scopul monitorizării stabilității financiare a Uniunii Europene și prevenirii dezechilibrelor externe excesive, generate inclusiv pe seama unor niveluri ridicate ale deficitelor de cont curent și/sau ale unui grad de îndatorare externă nesustenabil, Comisia Europeană a introdus în 2011 un mecanism de supraveghere, alertă și rezoluție a dezechilibrelor macroeconomice (MIP – *Macroeconomic Imbalance Procedure*)⁶⁴, prin care, în mod indirect, este monitorizată și evoluția procesului de convergență reală între statele membre. Acest mecanism se bazează pe monitorizarea unui Tablou de bord (*MIP Scoreboard*) ce include un număr de 14 indicatori de bază, fiecare având asociat un prag de alertă, precum și 34 indicatori auxiliari.

În fiecare an, Comisia Europeană publică un raport (*Alert Mechanism Report*)⁶⁵ în care sunt identificate statele membre ce necesită analize mai detaliate în vederea identificării dezechilibrelor, evaluării naturii și severității lor, fiind prevăzute măsuri de corecție în cazul aprecierii acestora ca excesive.

⁶⁴ European Commission, *Scoreboard for the Surveillance of Macroeconomic Imbalances*, European Economy Occasional Papers No 92, EC-DGECFIN, Brussels, 2012.

⁶⁵ European Commission, *Alert Mechanism Report 2016*, COM (2015) 691 final, EC, Brussels, November 26, 2015.

În prezent, România se conformează tuturor indicatorilor de bază urmăriți prin tabloul de bord al MIP, cu excepția poziției investiționale internaționale nete (PIIN), care depășește pragul stabilit (-50,2% din PIB la finele anului 2015 în cazul țării noastre, față de -35% pragul de alertă al MIP), cu mențiunea că aceasta s-a înscris clar pe o tendință de reducere în ultimii ani, comparativ cu vârful de -70,4% din PIB în 2012.

În perspectiva următoarelor decenii, conform unor recente scenarii de dezvoltare, se așteaptă accelerarea procesului de convergență a României, astfel încât, în contextul realizării unor ritmuri de creștere susținute, la orizontul anului 2035, PIB *per capita* la PCS atins de țara noastră să se situeze în jurul mediei UE⁶⁶.

Creșterea gradului de integrare a României cu statele UE presupune aderarea țării noastre la Zona Euro. Stabilirea în 2014, de către Guvern, a anului 2019 ca țintă a aderării la UEM, s-a dovedit nerealistă, atât din punctul de vedere al gradului de convergență prin prisma indicatorului PIB *per capita* la PCS, cât și al stadiului de pregătire, economică și instituțional-monetară, mai ales dacă se ține seama că acest demers impune parcurgerea unor faze preliminare (aderarea la Uniunea Bancară, intrarea, cu doi ani înainte, în Mecanismul Cursului de Schimb-ERM II ș.a.), care nici măcar nu fuseseră inițiate până la mijlocul anului 2016.

În opinia noastră, mai realist ar fi ca, în condiții favorabile ale mediului intern și extern, precum și ale elaborării unei foi de parcurs consistente, agreeate de toate forțele politice, sociale, civice și ale implementării unor politici economice, bugetare, monetare, sociale și de mediu coerente, coordonate cu cele la nivelul Uniunii Europene, inclusiv în privința susținerii acestora prin atragerea fondurilor nerambursabile alocate orizontul de timp al aderării la UEM să fie configurat către anii 2023-2025, când se așteaptă, prin menținerea în parametrii criteriilor de convergență instituțională și nominală, ca România să înregistreze progrese semnificative în procesul de convergență reală, urmând să atingă 75-80% din media UE la indicatorii PIB la PCS și AIC *per capita*, în orizontul de timp anticipat, concretizate în reducerea decalajelor, la nivel de țară și în profil regional.

⁶⁶ Vlad I.-V. (coordonator) *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*, Volumul I, Editura Academiei, București, 2015, p. 271.